

MARIJESIAK

Jose Antonio Arana Martija (*)

Etno-kantu laburrak aztertzea jarri da helburutzat Eibarren antolatu diren VII. Herri Jardunaldietan, eta egitasmoan sartzeko eskatu zidan aspaldi Juan Mari Lekuonak zerbait presta nezan Marijesiei buruz. 2002.eko urriaren 4an eta azaroaren 15ean egin zizkidaten butxikako eta aneurismaren ebakuntzek ezindua utzi ninduten eta ezin izan nuen eskatutako hitzaldia idatzi, baina laburpen bat bidali nuen egitarauan agertzen zen egun eta ordurako, eta haren bilakaera da gaurko hitzaldi hau.

Etno-kantu laburrak aztertu ditu Jabier Kalzakorta adiskideak, *erronda-kantuak* eta *eske-bertsoak* azalduz eta herri-literaturaren mota hau xeheki iker-tuz. Jardunaldien gaiak prestatzen ari ginela bion arteko akordio batera heldu ginen, hots, berak ikutu duen esparru orokorretik kanpo utziko zituela Marijesiak, nik literatura berezia bezala iker nezan herriaren –edo herri batzuen, behintzat– Gabonetako misterio hau. Hasteko esan behar dut etno-kantuak badirela, baina ez laburrak, doinuaren aldetik hala bada ere, osorik kantatzen direnean hiru doinu labur desberdin abesten baitira. Baina testuaren aldetik ezin da gauza bera esan, ahapaldiak lau lerro txikikoak badira ere, 109 ahapaldiko testua, 1891koa, nire artxiboan badaukat eta. Batzuetan bi ahapaldirekin bat eginda zortzikoa osotzera heltzen gara eta orduan luzeagoa gertatzen da –ez beti– musikaren euskarria.

Baserriz-baserrri edo kalez-kale hirian, egunez gazteak eta gauaz nagusiak, errondan kantatzen eskale ibiltzen dira *marijesiak*, kantariei ere izen hau ematen zaie eta. Baina izatez, eta literaturari dagokionetik, Gabon egunean edo aurreko bederatziruenean (herri gutxitan hau) kantatzen diren ahapaldiei deitzen zaie *Marijesiak*. Izen hau ohitura honi hemendik datorkio: Bederatzirueneko lehenengo lau gauetan kantatzen diren ahapaldiei gehitzen zaie leloa: «Maria Jose...» edo «Maria Jesus...» Hemendik «Mariajesiak» edo «Marijesiak». Gero ikusiko dugunez, hurrengo lau egunetako leloak arazo gehiago sortuko dizkigu.

Erronda-kanta honi Gabon eta Eguberri aroa dagokionetik, neguko solstizioarekin batera datorrela ikusten da, elizak giro sakratua eman nahi izan dio-

---

(*) Oharra: Herri Literaturari buruzko Jardunaldietan irakurria, Eibar, 2002-XI-29.

lako naturaren giroari Jesusen jaiotza bertan jarriz Neguaren hasieran kantatzen dute marijesiek Belengo gertaera eta orduan hasten da erronda-kanten aroa, neguan Santa Agedaren errondara arte heltzen dena. Bi hilabeteko aroa dugu hau, zeinetan hainbat erronda kantu egiten diren. Azkuek 90 bildu zituen kantutegian, baina askoz ere gehiago daude argitaratu gabe artxiboan gordeak. Baina esan behar dena da erronda-kantu guztiak ez direla eskaleenak, ba-daudelako ezer eskatu gabe kristau mezua dakarkigutenak.

Marijesiei buruz ikerketa luzea argitaratu nuen *Dantzariak* aldizkarian (1979). Ordurako baneukan eskarmentua, haurtzaroan Muxikan bizi ginela kantatzen genituelako dozena bete bertso hango doinuarekin. Gero Balendin Enbeitari grabatu nizkion bertso horiek doinu eta guzti, jakina. Gernikara bizitzen etorrita (1950), urte batzuk geroago, hemengo nagusien taldean sartu nintzen bederatziurren batzuk eginaz. Doinuen desberdintasuna eta testuen berdintasuna frogatuz, Marijesiak aztertzeko gogo bizia nabaritu nuen eta orain ere jarraitzen dut herri literatura mota hau ikertzen. Jardunaldi hauen gaia denez, baina ezin luzatuz gehiegi lana, argitaratutakoaren laburpena egingo dut eta orain arte inoiz egin ez dudana, hots, herriz-herri bildu ditudan testuak eman. Marijesien antologia izango litzateke, dena den errena: doinurik ezin dut oraingoan eman, antzerakoak badira ere, ñabardura asko daudelako eta doinu horiek jarriez gero liburu bat beteko genuelako.

Dena den, doinuei buruz, aurrera jo orduko zerbait baieztatu behar dut: Gernikan kantatzen diren doinuak askoz ere aberatsagoak dira, melismatikoagoak, nota gehiago dutenak, hiriko kantari kultoek aldatuak. Ez diot hobeak direnik. Albo herrietakoak sinpleagoak dira, arkaikoagoak, musika eskalan laburragoak eta melisma gabekoak. Hara bi adibide:

Muxika A bendu Santu-honetan

Gernika Abendu San tu hone - tan

Muxika E guzkidi bi na la

Gernika E ouzki di binala

Doinuaren aldetik arkaikoagoak dirudite Muxika eta albo herrietakoak, zaharragoak beraz. Hala diosku Balendin Aurre Apraiz ajengiztarrak: «Gernika'ko Marijesiak deritxoe batzuk, baina ez dira Gernika urikoak bakarrik, inguruko errietan be abesten dira, edo abesten zirean, beintzat, eta urian barik

albo-errien baten sortu ta geroago Gernika'ko urira eroanak daitekez, antza denez» (1).

Ez nator bat «Aurraitz» gure olerkiariarekin eta hori frogatzera datoz hurrengo lerroak. Egia da zaharragoak direla albo herrietakoak, baina ez du horrek frogatzen ohitura zaharragoa denik, doinua hirian gehiago aldatu dela bai-zik. Marijesien jaiotza data aurkitzeko mota literarioari begiratu behar diogu gehiago, doinua beti izan delako testua memorian gordetzeko lagungarri, edozein testu, sortze eta mota desberdinetako testuak hain zuzen. Doinu berdinarekin kantatzen dira testu, bertso, olerki desberdinak. Goazen, labur bada ere, nire teoria aztertzen eta azaltzen.

Literaturak dauzkan motetan, zein da Marijesiei dagokiena? Saikapen hau egiteko, oinarrizkoa dugu literatura idatzia, eta hobe argitaratua ezagutu. Ondo dakigunez, herri literatura ez da berandu arte inprimatzen eta izendunen egileak ere ez dira agertzen XVI gizaldira arte, gure artean Etxepare eta Leizarraga, adibidez. Eta herri literatura ez da agertzen, idatzia edo inprimatua, XVII. mendera arte. Hasieran hiru literatura mota nabarmentzen dira gure eta inguruetako literaturetan: bilantzikoa (hasieran Gabon kanta ez dena), erromantzea eta antzerki erlijiosoak. Hauetatik zeinetan koka dezakegu gure Gabonetako misterioa?

a) Bilantzikoa

Gaztelaniazko *villancico* hiriko kanta laburra da («pequeña canción de villa»), italieraz *villanella* eta frantsesez *voix de ville* edo *vaudeville*. Oraingo literaturan, Gabon Kantak adierazi nahi direnean, Noel, Nadal, Christmas Carol eta beste antzerako hitzak erabiltzen dira. Gabon kutsu hori hartu baino lehen agertzen diren bilantzikoak XV. mendekoak dira. Garai hartako Kantutegietan agertzen dira, lehendabizikoa delarik 1445ean azaltzen den Juan II.aren gortean Juan Alfonso de Baenak idatzia. Baina bilantziko izena ez da azaltzen 1870 urtean agertu zen *Cancionero Musical de Palacio* (1460-1504), Francisco Asenjo Barbierik 1890ean argitaratu zuena eta, berriz, Higinio Anglesek 1947an. Baina oraindik ez da azaldu Gabon giroa kantutegietan. Gabonetako misterioa lehendabizi azaltzen duen liburua Lope de Sosa-ren *Villancicos de Navidad* da (1603). Baina gure Marijesiek ez dute zerikusirik bilantziko hauekin, zeren lehen erakoak edo Gabon girokoak izan, egitura desberdina dute. Bilantzikoak bizpahiru lerroko bertsoak dira eta gai berezi bati lotuak; marijesiak, oster, lau lerroko bertsoak dira, bakoitzari lelo berdina atxikitzen zaiolarik, eta gaia luzea da, hots, munduaren sortzetik Jesusen jaiotzaren ingururainokoa. Hegoaldeko bilantzikoekin baino antz gahiago dute iparraldeko koplekin. Begira ditzagun Joannes Etxeberriren *Noelak* (1630), lau lerroko kopletan eginak, baina lelorik gabe. Honetan datza desberdintasuna, nahiz eta eredu metrikoa baliagarria izan, noeletatik hartuta marijesientzat.

(1) AURRE APRAIZ, Balendin. «Marijesiak» *Karmel*, 1989-4, 191 zb. 103. or.

b) Erromantzea

Ia «romance» hizkuntzarekin batera (gaztelania) sortzen den olerki mota da, *erromantzea* deitzen duguna, hasieran edozein neurrikoa baina beti binakako lerroak asonanteak dituen. Marqués de Santillanak idatzi zuen *Proemio*-an (1445-1448) irakurtzen dugu lehendabizi literatura motaren izen hau: «Infimos poetas son aquellos que sin orden, regla ni cuento hacen estos cantares e romances de la que la gente baja e servil condición se alegran». Baina badaude Errege Katolikoaren gortean olerkari kultoak bertso mota hau darabiltenek: Carvajal, Rodríguez del Padron eta beste.

Baina gure literaturan ere erabilia izan zen eta da bertso mota hau. Juan Carlos Guerrak (2) erromantzea aurkitzen du *Urrexolako Kantuan*, 1388 urtean gertatutakoak kantatzen duenean, eta ganboatarren *Mondragoiko kantuan* (1445). Guerraren iritzi hau baieztatzen du Mikoletak British Museum-en gordetzen den *Método breve de aprender la lengua vizcaina* (1653) non esaten digun honako hau: «ordinariamente ay en nuestra lengua dos modos de versos, y entrambas se componen de assonantes como los romances de la lengua castellana, y a este simil, los llamamos nosotros *vasquenses*. Adibide bat jartzen digu:

*Amoren kontentuiak
estaude irauten,
kampan lorak legez
dira galsaiten.*

Hamazazpi garren mendearen erdian badugu ba gaztelaniazko erromantzearen eragina gure herri literaturan. Badaude beste adibide batzuk ere. Badago ba, leloak kenduta, gure Marijesiak erromantze metrikan eginak daudela pentsatzeko arrazoirik. Baina metrikatik aparte aztertu behar ditugu beste ñabardura batzuk, zeinek in azaltzen zaigun Marijesiak ez direla erromantze hutsa.

c) Antzerki erlijiosoa

Ferrán de Fandok diosku (3) «la historia de los villancicos está arraigada en la misma entraña de nuestra antigua escena religiosa. Antzerki erlijiosoa oso eza-guna zen Europan XIV. mendearen azkenetik XVI. akabura arte. Antzerki honentzat *mystère* izena Frantzia agertzen da 1374an agerraldi dramatiko bati atxikia. Ehun urtetik gora igarota, agertzen dira Espainian 1496an Juan del Encina-ren antzerkiak. Hainbat izen desberdin ematen zaizkie orduko antzerkiei: dantza, farsa, egloga, coloquio, historia, representación, auto, obra, diálogo, tragedia, comedia, eta Frantzia miracle, moralité, mystère, vie, histoire, jeu, comédie.

Gabonetako antzerki erlijiosoari dagokionetik, Juan del Encinaren *De las grandes lluvias* (1496) da lehen agertzen den egloga. Gil Vicente portugesak argitaratzen du gero *Auto pastoril castelhana* (1502). Etorriko dira gero Lucas Fernández-en *Auto o farsa del Nacimiento de nuestro Señor Jesucristo*

(2) GUERRA, Juan Carlos. «Viejos textos del idioma. Los Cantares del euskera» EEA, 1921, 1922, 1923

(3) FERRAN DE FANDO, «Villancicos» *La Constancia*, 23.XII.1928

(1514), Baltasar Dias-en *Auto do nascimento de nosso Senhor Jesucristo* (1537), Jorge Montemayor-en *Auto de Navidad* (1547) eta Pedro Suarez de Robles-en *Danza del Santissimo Nacimiento de Nuestro Señor Jesu Christo al modo pastoril* (1561). Ikusten denez, misterio hauei izenburua emateko *Auto* da gehien erabiltzen den izena, gure XVIII. mendekoek erabiliko dutena, tartean Barrutia, *Auto de Navidad* ematen diguna, Montemayor-en izenburu bera erabiliz. Izan ere, Montemayor portugesa ezagutzen zuen Oihenartek, bertso-gintzako eredutzat hartzen baitu 1665.eko *L'Art Poétique* liburuan.

Gerorako utzi gabe, azpimarra dezagun aipaturiko antzerkietan, eta antzerki erlijiosoan, testua eta musika ezin direla banatu. Gehiago esango nuke: doinuak eta dantzak hain nabarmenak dira sarritan dantza eta kantuzko komedia bihurtzen dutela jatorriz antzerki erlijiosoa dena (4). Dena dela, musika beharrezkoa da komedian eta *lirika* barik ez genuke agerpena ulertuko, bat egiten badute hitzak eta musikak. Jatorriz antzerkia izan denak denboraren poderioz eskena itxura galtzen badu baina ahosko tradizioan koplek neurrian jarraitzen badu, ez du galduko testua gogoratzeke daraman doinua.

Del Teatro Litúrgico en el País Vasco (5) lan interesgarria argitaratu zuen Julio Urkixok, euskarazko antzerkia aurkeztu zela Lesakan 1566an jakin zue-nean. Albiste hau ematen zuen dokumentua gezurrezkoa zela salatu zuen Urkixok eta Lesakan antzeztu zena gaztelaniatzko Diego de San Pedro-ren *Passion trobada* zela frogatu zuen. Dakigunez, urte berean eman ziren antzerkiak Bilboko Santiagoren elizpean, eta zalantzarik gabe gaztelaniatzko antzerkiak izango ziren, 1599an eta 1603an Erreterian egin ziren antzerakoak edo Ber-garan 1631n. Baina guri interesatzen zaigunetik, Urkixok dioskun hau da azpimarratzekoa: *Passion trobada* hori ez zela eskenan antzeztu eta agerpen teknikarik gabe, bertsoen errenkada luze moduan adieraztera eman zela. Baziren orduan beste antzerki gaiak monologo gisa adierazten zirenak, nahiz eta hizlari –edo hobe kantari– bat baino gehiago izan. Ondo datorkigu hemen Hérelle-ek esan ziguna: «Toute poesie dialoguée a quelque chose de dramatique, même lorsqu'elle n'est pas destinée à la scene (6).

Lehendabiziko euskal antzerki erlijiosoak inguruetako literaturetako baino geroago agertzen da, XVI eta XVII. mendeetan. Baina eliza barruan antzezten ziren agerpen erlijiosoak, laster atera ziren kalera. Izatez, antzezketa oso hasi-masia zen eta ia gai bakarrak Jaiotza eta Pasioa. Gai hauek euskaraz aspaldi erabiliak ziren, ezagutzen ez dugun Sancho de Elsoeren Dotrinatik (1561?) eta gero Betolaza, Otxoa Kapanaga, Juan Beriain, eta abar dotrinetik. Beraz, gai hauetarako mintzaira egin zen eta posible Jaiotzari buruzko antzerkia euskaraz egitea eta ematea. Baina oztopo larria sortzu zitzaion euskal eliz antzerkiari XVI. gizaldiaren erdiruntz. Trentoko Kontzilioak (1545-1563) arau gogorak jarri zituen liturgiari buruzkoak eta elizetan egiten ziren antzerkiak debekatu zituen, nahiz eta erlijiosoak izan, agerpenak kaleratuz.

(4) HESS, Rainer. *El drama religioso románico como comedia religiosa profana*. Madrid Ed. Gredos, 1976, 87. or.

(5) RIEV, XXII, 1931, 150-174. or.

(6) HÉRELLE, Georges. *Le Théâtre comique*. Paris, 1925.

Dena den, badirudi Trentoko arauk indarra galtzen joan zirela, eta antzerkiak ez badira ere, bilantzikoak eta historia sakratua kontatzen zuten monologoak gero eta gehiago ematen hasi zirela eliza barruetan. Berriz etorri zen debeku berri bat, hots, 1749.eko otsailaren 19an Benedikto XIV.ak kaleratu zuen *Annus qui* enziklika non ematen zituen musika sakratuaz aginduak, eta hau soilik erabiltzeko baldintzak. Aita Santuak zabaldutako ildotik, Gaspar de Miranda Argaiz, Iruñeko apezpikuak, Gutun Eragingarria argitaratu zuen 1751.eko abuztuaren lean, non argi eta garbi elizetan sartuak ziren ohiturei eraso egiten zien: «Destiérrense de las iglesias todas las músicas, villancicos, minués, arias, representaciones y farsas que no consuenen con las sapientísimas disposiciones de nuestro Santísimo Papa Benedicto XIV» (7). Antzerako erabakiak hartu zituzten Euskal Herriko beste apezpikuek.

Baina badirudi halako arau eta aginduek ez zirela beti betetzen. Debe-kuaren sasoi berekoa dugu Bilboko San Frantzisko komentuko elizan kantatu zen Jarabeitiaren Bilantzikoa 1755an. Eta gero eta gehiago ugaritu ziren Gabon Kantak, ez bakarrik Jaiotzarekiko debozioak eraginda, elizak berak agin- duta baizik. XVIII. azken urteetan eta XIX.aren hasierakoetan eliza nagusie- tako kaper maisuek derrigorrean konposatu behar zuten, musika eta guzti, bilantziko bat. Baina gaia kalean ere bizirik zegoen. Ez dago besterik Pedro de Barrutiaren *Acto para la Nochebuena* gogoratzea baizik. Beraz dikotomia hau mantentzen zen bi agerpen mota iraunaraziz. Adibide inprimatu argia dugu Debako bertso-paper honetan: «Zortziko para Gabon para Iglesia y Calle» non ematen zaigun ezkerreko zutabeen Marijesien antzeko testua zortziko txikian elizarako asmatuta eta eskuinekoan kalean kantatzeko eskaleen istorioa, Ber- garako J. Undiano inprimatzaileak 1851n emana. (Hurrengo orrialdean)

Baina ez da zortzikoa gure Marijesiek jarraitzen duten metrika. Lehen ai- patu ditut Etxeberriek noletan erabiltzen duen metrika, hots, lau lerroko ko- pla. Lehenagotik dator metrika hori gure literaturan: Francisque Michel-ek (8) ematen dizkigu *Clovis Tragédie* pastoralaren ahapaldiak, Marijesien antzera dutenek bai metrikan eta gaian:

*Adoratcen çutut Jauna
celuco erreguia,
celiaren, lurrean eta
gaiça ororen creaçailia*

.....
*O Virginia Maria Santia
balia çakitizat arestuosa
Jesus Seme Jaunaren
Cretcian, othoi, onxa.*

(7) HERNANDEZ ASCUNCE, Leocadio. *Musica y músicos de la Catedral de Pamplona*. II. Documentos inéditos, 23b-237. or.

(8) MICHEL, Francisque. *Le Pays Basque, sa population, sa lanque, ses moeur, sa littérature, et sa musique*. Paris. 1857. 66-75. or.

edo *Maria de Navarre Tragédie* pastoralaren beste hauek, Michelek berak ematen dizkigunak:

*Oi Jesus dibinoa
zure amodioa
hain da garbia
hain da eztia.*

Ahapaldietan zatitutako erromantzea oso erabilia zela XVII. mendean dirudi, antzerkian sartua gainera, Lope de Vegak adierazten digunez. Gure Herriak 1615ean igaro zenean nonbaiten entzun zuen gero *Los ramilletes de Madrid* antzerkian sartu zuena:

ZORCICO PARA GABON
para Iglesia y Calle.

Iglesia.

1
Jesus jayo zaigu
Goberniz Bekenen,
Adoratu deragun
Cristianoe leu laiti leu
Errugien antzera
Presenta gaitteen
Jesus adoratera
Honilqui viotzez.

2
Eguzqui-ibargui-kez
Fandatu laito leu,
Junguico Cernucue
Ezbaqui zuen i
Jesus jayotzia
Portal polre baton,
Doncella bategandie,
Admira gaitteen i

3
Religio Santuco
Misterio andiya,
Jaquintao gocienitrat
Da miragarriya i
Marie guekitorie
Doncella garbiya,
Bemis eguitia,
Fuloco eguitya.

4
Articula fedeco
Ecin ocatus,
Emeri guireklis
Claro prodatus i
Eliza Ama Santao
Creduan sartua,
Ecin dulatuco dan
Milagro santua.

5
Berotasun gozo bat
Suavon antzera,
Jesuac botatzen du
Gure viotzera i
Gosotatzen oneguia
Urietis urtera
Gabon gabien gataz
Aurra-alabuzera.

6
Cernuc lurra just
Ielen portalian,
Mundua beietzen du
Jesuacn gracyan i
Gociyoc parte degu
Chit zeri onian,
Aprovehca gaitteen
Gabon artzainan.

7
Eliasan juntatorie
Devoto andiyac,
Guizon-is Emacume
Zar gaste gociyoc:
Enaten ari dira
Jesuac gracyac,
Jesuac paga ditrala
Cernucn gociyac. Amen.

Calle.

1
Miragarriaco aur bat
Gaberdi-onetan,
Cernuc datorquiga
Doncella batigan i
Cepoc mistic gataz
Goratan beragan,
Musica jotzen degu
Aurten ere Devan.

2
Urtotican urtera
Aberriyq Aberdie,
Jesuacn jayotza
Celebratzen degu i
Alabatu deragun
Uda eta negu,
Urte abundosoa
Aurten eman digu.

3
Chit goguan dauzugu
Igaco cepuyac,
Ogneta lauan pasa
Ciraclen gociyoc i
Larriaco asco ostian
Jantzeri gociyoc i
Ciculo caritativa
Du Deva gociyoc.

4
Adi bezate ongui
Negu -ocheco aulru,
Gabon linosoa dala.
Cernucn jabe i
Sari elote onetan
Prestatzen ladebe,
Limotiarican beguo
Jungo eguarade.

5
Caridades heteric
Mirabe bez jochi,
Limotiarican begue
Ecin degu etali
Capoya caritacoz
Escaleran senti
Jesuac eman deitela
Ugalmentes beiti.

6
Echero andre negusi
Aur-eta victar,
Viotzatic gracyac
Gugan artu bitze i
Capoy ederra degu
Bisio asco bitze,
Eguzurri jay onac
Urten pasa bitze.

7
Eguzurri jay onac
Espera ditugu,
Emaquiba bat cepoy
Zecuaa badugu i
Ongui ongui errota
Jan bier ditugu,
Adios genie ooso
Gabon i baguoa gu.

*Zure vegi ederro
en el Astana
catiaturik naue
libre ninzana*

«ene laztana» ulertzea erraza da ahapaldi honetan, antzerkian elakrriketan era honetara jarraitzen duelarik: «en baylando esta folia, diga una çatoz, çatoz, y respóndanle çatoz Andrea, vay, vay Andrea çatoz enequin, y otra diga vay jauna, y éntrense con regocijo» (9).

Erbesteko literaturan azaltzen zaigun euskal lekukotasun hau ez da bakarra. Askoz ere urrunago Mexikon errondan kantatzen zirela bertsoak badakigu, «Las Posadas de San Jose y la Virgen» deitzen zirenak Juan Irigoienek esaten digun eran (10). Mexikon gabiltzanez, eta behar bada sasoi berean, Bergarako aita zuen Juana de Asbaje (Sor Juana Inés de la Cruz) olerkaria dugu (1651-1695) zeinek Arantzazuko Ama Birjinari zuzendu zizkion euskara daramatzen ahapaldiak, honako hau esate baterako:

*Guacen galanta contigo
guacen nere lastana
que al cielo toda Vizcaya
has de entrar.*

Garaiagatik bada aipagarria bertso hau, honi eta segidako beste batzuei leloa jartzen diolako da:

*Galdunaiz ¡ay! que se va
nere vici gucico galdunaiz.*

Non eta Mexikon aurkitzen dugu ahapaldi bati gehitutako leloa zeinek adierazten digun ez zirela erromantze edo ahapaldi monologatu hutsak, baze-goela beste antzezle edo talde baten erantzuna edo parte hartzea, antzerki xume baten adierazgarria, beraz.

Mexikotik irten gabe hara non agertzen zaigun bila genbiltzan bitxia. Jose Lezamiz, Mexikon bizi zen apaiz durangarrak argitaratu zuen 1699an liburu mardul bat, *Vida del Apostol Santiago* izenburuduna, non kopiazen dituen Nicolas Zubiak, beste apaiz durangar batek, 1691n Donostian argitara eman zuen Dotrina baten zatiak. Zubiaren liburua ez dugu ezagutzen, baina bai zorionez Lezamizena, Mexikoko Biblioteka Nazionalean gordetzen dena (11), Lezamizen liburutik ateratzen ditugu Zubiaren «Coplas a la Encarnación, y Nacimiento de Nuestro Señor Iesu Christo». Bi zati ditu testu laburrak: 1) Sei ahapaldi gaurko Marijesietan kantatzen diren berdin-berdinak; 2) «Coloquio entre los Pastores». Hamazazpigarren gizaldiaren azkenean topo egiten dugu Marijesien antzerkiarekin.

(9) LEGARDA, Anselmo de. *Lo vizcaino en la literatura castellana*. San Sebastián. Biblioteca Vascongada de Amigos del País. 1953. 161. or.

(10) IRIGOIEN GERRIKABEITIA, Juan. «La Navidad hogareña. La intxaursaltza y el zurrapote» *La Gaceta del Norte*, 25.12 1952.

(11) Ikus *Dantzariak* aldizkarian, 1979, 37. orrialdeko oinoharra, 39.enean jarraitzen duena. ARANA MARTIJA, Jose Antonio. «Euskara dakarren XVII. mendeko liburu bat Mexicon». *Euskera*, 1979 - 2, 759-765. or.

COPLAS †
A LA ENCARNACION, Y NACIMIENTO
 de Nueſtro Señor Jeſu Chriſto. †

GAu on ſanctu onetan
 Jaunaren iaia cean
 pozgaru gaitcan
 guſtioc wortzean.

Ne garrez dago at
 aibat urtean,
 Jauna iaſizaitz
 ceruetarean.

Aita Adam eguinzan
 luanen ganean,
 becatu eguin eta
 iaugizan arcan.

Doncella ederhatee
 Belego errian
 ſeña Jeſu Chriſto
 dauco ſabelean.

Limboan egoan
 boſt mila urtean;
 Jauna iaſizaitz
 ceruetarean.

Eguzqui Druinala †
 gauerdĩ batean
 etortizan lurren
 guizonen ſoñcan.

* * * **Coloquio entre los Paſtores.** * * *

Machinquito
 cerdio Chetu?
 etacri onat:
 ce bariſtogu?

2. Barridoguce,
 Angueru mila
 gure menditic
 iragodira.

Nicolas Zubiaren jaioterria ezagutzen dugunez, nonbait Durangaldean kantatzen edo antzezten ziren koplak izango ditugu Lezamizen bidez ezagutu ditugunak. Baina gure egunak arte heldu diren orduko koplek ez daukate lelorik. Eta orain errondan kantatzen direnak leloarekin ematen dira. Lau lelo desberdin agertzen dira nik dauzkadan testuetan:

1. 1891: *Jesukristo,*
Geure Jauna da jaió,
Jesukristo.
2. *Jesukristo.*
Ay qué bonito es el niño,
Jesukristo.
Edo honen itzulpena:
Ai ze polita da
Jesukristo.
3. *Seber Altubek sartu zuen aldaera:*
Jesukristo.
Adoratzzen zaitugu
Jesukristo.

4. *Segundo Olaetak sartu zuen aldaera:*
Jesukristo.
Benetan maite zaitugu
Jesukristo.

Zubiaren testuan lelorik ez bada agertzen, ezin dugu esan orduan antzerki moduan ez zela azaltzen jendaurrean. Aipatu sei ahapaldi agertzen diren orrialde berean artzainen arteko elkarrizketa dator, argi ematen duena antzerki eran azaltzen zela misterioa eta ordurako, hamazazpi garren gizaldian eliza barnean. Orain ez badira artzainen kanta edo elkarrizketak erabiltzen, orduko antzerkietan bai. Barrutiaren *Actoan* Beltran, Lorenzo, Gabriel, Tomas eta Aritxabal artzainak dira. Sor Luisa de la Misericordiak (Peñafloridako kondea) Tersis eta Filis artzainak sartzen ditu *Gabon Sariak* antzerkian. Gernikako Sebastian de la Gandararen Gabon Kantetan (1757 e.a.) Perico, Joanico eta Anchon artzainak agertzen dira. Urdaibai-Larrabetzuko Marijesietan «Cantos pasoriles» ematen zaizkigu, lelo luze batekin gainera:

Pentsamentu onequin guasen Belenera
Jayo dan Erreguia an adoratzera,
Atensio osoas joaten baguera
Orain da gero beti Jesusen aldera.

Zubiaren antzerkian (1691) bi artzain agertzen dira: Machiniquito eta Cheru.

Beste lelo batzuk ere badaude Marijesietan. Izatez, musika aldetik, hiru zati dituzte Marijesiek, eta bakoitzari dagokion testuak lelo berezia dauka. Lehen ikusi ditugunak, aldaerak dituztenak, bigarren zatiarenak dira. Eta lehengo zatiari dagokiona, misteriori izena ematen diona, honako hau da: «Maria Jose; Jesus Maria», Gernikan, edo «Maria Jesus; Jose Maria» beste-herri batzuetan. Hirugarren zatiari lotzen zaion leloa denetan da berdina: «Bart Belenen, ta bart Belenen, jaio de Jesus Nazaren».

Urdaibaiko Marijesietan beste jatorrizko antzerkiaren aztarna dugu: artzainek, bat edo taldea direlarik, bakarlari edo koruan parte hartzen dute misterioaren jarraipenean. Sigla batzuk datoz lerroen aurrean: Es. = estrofa ; Ti. = tiple; To. = todos; S. = solo. Eta antzerki eran antzezleek kantatzen dutenaren bitartean, txertatzen dira «A coro» (a capella esango genuke gaur) abesten dute, adibidez:

Ay se arco ederra
dator gure gana
atoste bera ikustera.
agudo Belena.

Orain errondako kanta dena hasiera baten antzerkia izan zela baieztatzen digute aipatu elkarrizketa kantatuak, aldrak kantatzen dituen leloak eta bilan-

tzikoak, misterioan txertatuak eta amaieran aurkezle batek ematen dion akabukoa:

*Berri ederrak, zoragarriak,
gozotasunez beteak
entzun ditugu gaurko gabean
bai nere gente maitea.*

«Jende maitea» jendaurrean aurkezleak emandako amaiera horrek adierazten digu berri ederrak entzun eta ikusi ditugula antzerkian, artzainen agerpen gozoaz bukatua. Antzerki horrek hiru atal izango zituen, musika desberdinekin hornituak, lehen esan dugunez. Lehen atalak mundua sortu zenetik Jesusen jaiotzaraino gertatuak kantatuz erakutsiko zituen. Bigarren zatiak jaiotza bera eta erregen istorioa emango zuen, beste doinu batekin azalduz. Eta hirugarrena, artzainen bisita eta poza ematen ziguna izango zen. Hirurehun urte bizirik iraun duen misterio honek ahapaldien ordena aldatzen ikusi du, baina ez hiru doinuak, nahiz eta hauek ere melodian aldaerak izan. Baina bederatzirrena egiten den herrietan (Gernikan, esate baterako) hiru zatiak eta hiru doinu desberdinak irmoki mantentzen dira. Lehen doinua kantatzen da abenduaren 16an, goizeko lauetan hasita, 19garren goizaldiraino. Beste doinua 20tik 24ra doazen goizaldietan. Eta 24an, bigarren erronda baten, hirugarren doinua.

Badaude oraindik bizirik beste planta edo keinuak hasiera garaiko antzerkira daramazkigutenek. Hasieran, Andre Maria elizaren aurrean, eta edozein eliza aurretik pasatzen denean, geldi eta belaunikaturik, *Sakramentu santu Jauna* ahapaldia kantatzen da. Kantari bakarlarria ez da taldearen barruan sartzen, bospasei metro aurretik doa, protagonista agertuz misterioaren agerpenean. Bakarlariak aukeratzen du zein izango den kantatuko den ahapaldia, eta lehenengo bi lerroak berak bakarrik kantatzen ditu, koruak beste bi lerroak eta leloa abestuz. Erronda ez da ordu terditik gora luzatzen, gutxi gora-behera hori izan zitekeelako antzerkiaren iraupena. Hiria handitzera joan arren, ez da luzatuko erronda, aukeratzen diren kaleak iraupenera egokitu baizik.

Hainbat tokitan kantatzen diren Marijesien testuak emango ditut. Batzuk haurrek egunez kantatzen dituzte. Beste batzuk gauaz nagusiek. Bederatzi egunetan kantatzen direnak gutxi dira, normalean abenduaren 24an abesten baitira. Badaude tokiak non Marijesiak ez diren kantatzen baina aztarna xume eta laburrak bilantziko eran gordetzen dituzte. Bildu ditudan guztiak ezin baditut eman, luzeegia gerta ez dadin nire hitzaldi hau, hiru zatitan bananduko ditut eredutzat hartzen ditudanak:

1. Gernikan kantatzen diranak, inprimatuak edo eskuizkribuak.
2. Beste herrietan kantatzen direnak
3. Marijesiekin zerikusirik duten toki batzuetako aztarnak.

1. GERNIKAN KANTATZEN DIRENAK

Lehen puntuan, konparaketak egiteko, Goitia moldiztegiak 1919an inprimatu zuena emango dut eta jarraian, testu bera harturik eta ortografia aldatuz, doinu eta guzti Gaubeka inprimatzaileak 1951an kaleratu zuena. Gero emango ditut beste testu batzuk, 1891ko daukadan zaharretetik, baina luze-enetik hasita. Ahapaldi batzuen azkenean ematen dudan zerbakia, parentesi artean, 1919.eko ordena zerbakiari dagokiona da, hots, zerbakiak adierazten duen ahapaldiaren berdina. Oraingo honetan ez dut Marijesien musikari buruzko azterketarik egingo, beste baterako utziz ikerketa hau. Baina Gaubekak 1951n egin zuen argitalpenean badatoz orain ere erabiltzen diren hiru doinuak.

Aurrera jo baino lehen gogora dezagun Gabon Kantetarako lur aberatsa izan dela Gernika. Sebastian de la Gandararen hiru Gabon-Kanta aipatu behar ditugu, 1757, 1762 eta 1764 (12). Berrogei urte geroagokoa dugu «1801.eko Gernikako Gabon-Kanta bat», Adolfo Arejitak eman ziguna (13).

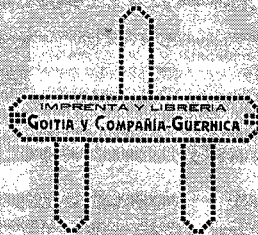
(12) ARANA MARTIJA, Jose Antonio. «Sebastian de la Gándara, Bizkaiko idazlea» *Euskera* 1984 - 2, 499-510. or.

(13) AREJITA, Adolfo. «1801.eko Gernikako Gabon-Kanta bat» *Litterae Vasconicae*, 6, 1993. 9-33. or.

- 2 -	- 3 -
<p>6 Edegudiare seruan ate diamantescuac arisequin batera bentana isarrescuac.</p> <p>10 Nabegadua isansan bederatzilabettan mundu onetaco ichasuaren ganian.</p> <p>11 Esdator guisonetic es guisonaren obratic elegidric eguan eternidatic.</p> <p>12 Guisonic esdot esagun lurraen ganian eguine deucat bolar ni jayo nintzarian.</p> <p>13 Espiritu santu jaunac emonic arguia berr consebidua isanda garbia.</p> <p>14 Esdeucat nic erruric banas ni esclabia</p>	<p>Jaunac ordenatidau ni onelan isatea.</p> <p>15 Erusquia nolataguan crisalaren arletic semia jayodala amaren sabetic.</p> <p>16 Cristalian arguia besela pasatu eguinda guerebere dontzella guelditu.</p> <p>17 Nor emen mensa- forma</p> <p>San Gabriel ainguerua eginguo dabena ondo jaunaren agundia.</p> <p>18 Josepe dichosua yada demporia seugandic jayoteco Jesus sabadoria.</p> <p>19 Otzaren jaras dabil jayodan infanzia beren amaic dirantzosi ene semia.</p>
	<p>20 Astua eta idia deucas aldamenian arnasas berotzeon ostuten danian.</p> <p>21 Astua eta idia jaten egonsanian sona eudela biyaren bitartean.</p> <p>22 Astuac arrantzia idiac arnasia- alan berotzen eben jayodan infanzia.</p> <p>23 Iru erregue inaguac ain bida lusian inlagrosamentian ajuntadu sirian.</p> <p>24 Iru erregue inaguac ain bida lusian bacoachac eroyela beren presentian.</p> <p>25 Iru erregue inaguac ain bida lusian</p>
	<p>ostaltua artu eben ain eche probian.</p> <p>26 Belenengo portalera eldu sirianian angio saldaren otzac espantadu seuquian.</p> <p>27 Aurra adoratzera iru erregue emen icusic pobresan arritu siraden.</p> <p>28 Erregaluac bere ecarti situan urria, intzentzia, mirra, irugarren.</p> <p>29 Gasparrec intzentzia Beltzorec urria Baltasarrec eroyan mirra presiosua.</p> <p>30 Erodesecc esan eulzen erregulan gabian emendic salosela ni bere juan neitian.</p>

- 4 -	- 5 -
<p>31 Erodese coiladua burliadu seicue erreguac juandira seu icusi bague.</p> <p>32 Erodese erreguia falizo iradioria seren damueban. Cristoren jayotzen. <u>Maria y José José Maria</u></p> <p><u>Lau egunero</u></p> <p>33 Mendian egosala jagoten ganaduac manifestadu yacon serutic aingueruac. <u>Jesucristo hoy que bonito baeu nito, Jesucristo</u></p> <p>34 Corrian los pastores dejando al ganado que daban grandes vo-ces Jesus sea adorado.</p> <p>35 Chit egun dichosua degu egun berria segaitican dan Jesus gugana etorria.</p>	<p>36 Ay se consuelva oragun deucagun jaungoicaren semia etorrida jagun.</p> <p>37 Gustione biardegu dispositoan jarri graciac emoteo gaur jayodanari</p> <p>38 Eracitzi biardau seregin biogun beraren alabantzac cantadu desagun.</p> <p>39 Jose emandote Mariari esposo biac isandetesin Jesusen guraso.</p> <p>40 Carguan jarri dia Jose eta Maria amparatzeo seme estima jarrie.</p> <p>41 Virginia arritisan agure eguin eutzenian</p>
	<p>onelango mensajia noc ete lequian.</p> <p>42 Agur dontzeilia gracias beha seure isenadosua Maria Virginia</p> <p>43 Dontzella galantori orbanic baguia seure isenadosua Maria Virginia</p> <p>44 Arcangel San Gabriel anunsidorla escasius espantadu ain jente umidia.</p> <p>45 Dempora desiadua etorri sanian ya gara eldu. Cristoren echan.</p> <p>46 Josepec dirantzio Maria Virginian nos declaratuco daben esperantzia gueurtori.</p>
	<p>47 Biac Belenera dute canmatu ara eldasiria nian ostatuaren itandu.</p> <p>48 Esquepe etze chubaten dagos aliac joten guisona benlanara chito neques urtazten.</p> <p>49 Guisonac bentanatic gau deu erantzuten norda ordu onelan aliac joten.</p> <p>50 Nor eta nor bisida etzechu sar orretan nor eta ser gurasendu jaunaren ordu onetan.</p> <p>51 Ara or etzechu sar bat urtaren acabuan abiriac eta baho estira sartzen barruan.</p> <p>52 Suchubat egulten asi</p>

<p>6 —</p> <p>pesebre basterrian aitae eta biotzae lenera eroyan.</p> <p>53</p> <p>Soha biliosic dago tur otzaren ganian aitia Belenico negarres aurrian.</p> <p>54</p> <p>Biliosic basagos bere etzara seu pobria seruetan josriadago seuetezaco erropia.</p> <p>55</p> <p>Bedariae alameda ognetat pesobria aurrian Belenico beren ama unil dia.</p> <p>56</p> <p>Pobresan isandusan Jesusen Jayotza hateficon ilhuretza besietican isotza.</p> <p>57</p> <p>Aniæ artuchan semia besuetan semia eta Jaungoicua siluan adoretan.</p>	<p>58</p> <p>Jose eta Maria euren Jesusarequin duas Belenera cumplietan leguaquin.</p> <p>59</p> <p>Obiugasio bagaric cumplietan legua guri eracustiarren seruco bidia.</p> <p>60</p> <p>Ara gura badosu artistic dago bidia seten justodan Cristoren leguia.</p> <p>61</p> <p>Arantzaren arteco jaysanian cumpila originala maucha baguia.</p> <p>62</p> <p>Seme launa dequeta urte aurdu eder balen beren ama Belenico aurrian adoretzen.</p> <p>63</p> <p>Sacramentu santu Ja (une</p>	<p>7 —</p> <p>celebradit santian isena imini eutzen Jesus Salbadoria.</p> <p>64</p> <p>Emen esan badogu berbaric deungaro elesama santian para esque nayago.</p> <p>Aaqueneno egune- raeo</p> <p>65</p> <p>Ogueta laugarrena degu abenduan deseo guenduana lagradu guenduan <i>Bai Belenen eta bari Belenen jayoda Jesus Nasaren</i></p> <p>66</p> <p>Gabezo amabiæ jodaben orduan guete Salbadoria jayoda munduan.</p> <p>67</p> <p>Belenengo portalian estalpe bahian jayoda Jesus ona ganaduen artian.</p>	<p>68</p> <p>Belenengo urian gabongaitbaren erdian Birgina Santisimua dago consolasido aurrian.</p> <p>69</p> <p>Mundu gustia dago gaur gosos beleric semia jayodalaco mancha bagaric.</p> <p>70</p> <p>Goico mendietatic pastoriae dacos esanic aingueriac jayo dala Jesus.</p> <p>71</p> <p>Pastore santu bituoa (suac bahau saguigus gaur emen bar arratzian ser pasa tudu conta desagan Belenen</p> <p>72</p> <p>Corraletaco ardac bere juntan ebisan orduan guete Salbadoria jayodalaco munduan.</p>
---	---	--	---

<p>8 —</p> <p>73</p> <p>Jesus dibino gauba- ren otza jansendan inefasise erlotubisen erdian o- nelan dadu ilda ganadu gustise.</p> <p>74</p> <p>Ortisc gora ninoyela ospitelechu sar baten alia San Josepe topadu neban astochua chalmatzen.</p> <p>75</p> <p>Nasaretaco templan- (dago</p>	<p>dama edeabat jarrie isena bere Maria deute ondo gracias beleric</p> <p><i>Bai Belenen eta bari Belenen jayoda Jesus Nasaren.</i></p> <p>76</p> <p>Gura dituanac caniau Jesusen alabantzac emen imiten ditu Pedro Garrantzac.</p>	
---	---	---

Villancicos de NAVIDAD

(EN VASQUEÑE)

Como se cantan en GUERNICA y sus alrededores

GABONETARAKO KANTAK

GERNIKA-n
eta
Albo-errietan
kantatzen
diran lez

Libreria Gaubea
Guernica

MARIJESIAK

JESUS-EN JAYOTZERAKO GABON-KANTAK
LENENGO LAU EGUNETARAKO

1. Abendu santu onetan
Kristoren jayotzia,
kontenluaren andiz
gusiok poz-gaitan.
*Maria... Jose,
Jesus, Maria.*

2. Adan formatu zan
lenengo lurrian,
pekatu egin eban
Paradiso eternalian.
Maria...

3. Linoan egozan deyez
bost mila urtitan,
jauna Zerutik lurrera
jatzi daitean.
Maria...

4. Era bagei izan zan
Trinidadet alfoan,
beaz zala bidaldu
lurrera Aingerua.
Maria...

5. Beaz zala bidaldu
lurrera Aingerua,
eremedyatzeko
Adanen pekatua.
Maria...

6. Marabilla andi bar
Zerutitik lurrera,
kondebidan izan zala
Zeruko Erregina.
Maria...

7. Eguzki dibiniala
gaubaren gaberdiari,
etorri zan mundura
gizonaren antzian.
Maria...

8. Trinitadet alfoan
bigarren Persona,
transformaturik dego
Belengo Portalian.
Maria...

- 2 -

9. Edegi dirade Zeruan
ate diamantezkuak,
arexekin batera
bentana ixarrezkuak.
Maria...

10. Nabegadua izan zan
bederatzi ilabetian,
mindu onikato
ichasuren ganian.
Maria...

11. Ez dator gizonetatik
ez gizonaren obratik,
elejudatik egun
eternidadetik.
Maria...

12. Gizonik ez doteragun
jurraren ganian,
egirik daukat voto
ni jayo ninfantian.
Maria...

13. Espiritu Santu jamak
emotik argia,
befi kousebidua
izan da garbia.
Maria...

14. Ez daukat nik eruririk
Ni banaz miraben,
Jounak ordenatu dau
ni onela izatea.
Maria...

15. Eguzki lanola dagoan
kristalaren artefik,
Semia jayo dalu
Amaren sabetik.
Maria...

16. Kristalian argia
bezela pasatu,
egin da gero bere
Dontzella gelditu.
Maria...

17. Nor da emen mensajera
San Gabriel Aingerua,
egingo dabena ondo
Jaunuren agindua.
Maria...

18. Josepe dichosua
au da denporia,
Zeugandik jayoteko
Jesus Salbagillia.
Maria...

19. Otzaren likaruz dabil
jayo dan infantia,
bere Amak dirantsu.
—Ixi, ene Semia
Maria...

20. Astua eta idia
daukaz aldamenian,
arnasaz berotzeko
ostuten danian.
Maria...

- 3 -

21. Astua eta idia
jaten egon zanlan,
sena eukela
biyaren bitartean.
Maria...

22. Astuak arrantzia,
idjak arnasia,
alan berotzen eben
jayo dan infantia.
Maria...

23. Iru Erregue Maguak
ain bide luzan,
mirari ain andiz
alkartu ziran.
Maria...

24. Iru Erregue Maguak
ain bide luzan,
hakoak eroyela
beren presendiak.
Maria...

25. Iru Erregue Maguak
ain bide luzan,
Ostatua arta eben
ain eche probian.
Maria...

26. Belengo portalera
eldu ziran danian,
ango zaldiairen otzak
espantatu zeukian.
Maria...

27. Seina adoratzera
Iru Erregue emen,
ikustik probezan
arritu zira den.
Maria...

28. Erregaluak bere
ezarri zituen,
urria, inzentua,
mirra, rugarren.
Maria...

29. Gaspirrek inzentua
Melchorrek urria,
Baltasarrek eroyan,
mirra preziosua.
Maria...

30. Erodesek esan eutsen
Erreguari gabian,
emendik zatoyela
ni bere jayon netean.
Maria...

31. Erodes kottadia
burjatu zaitue,
Erreguak jayon dira
zeu ikusi bague.
Maria...

32. Erodes erreguia
faltoria,
zeren danu eben
Kristoren jayotzia.
Maria...

BESTE LAU EGUNETAN KANTATEKUAK

33. Mendian eguzala
jaboten gaundak
agertuten yakoan
Zerutik Aingeruak.
*Jesukristo! ait! què bonito
buen Niño, ¡ Jesukristo!
Jesukristo,
adoratzen zaitut,
Jesukristo.*

34. *Cortan los pastores
dejando al ganado
que daban grandes voces
Jesus sea adorado.*
Jesukristo.

35. Chit egun dichosua
dogu Egun-barria,
Zegalikan don Jesus
gugana etorria.
Jesukristo...

36. ¡Ay! ze konsuelo
orain daukagun
Jaungoikaren Semea
etortri da lagun.
Jesukristo...

37. Gustok biar dogu
era onian jari,
graziak emateko
gaur Jayo-danari.
Jesukristo...

38. Erakutsi bear dau
zeregun biogun,
Beraren alabantzak
kantatu daguon.
Jesukristo...

39. Jose emon dautse
Marin esposu,
biak izan daitezun
Jesusen guraso.
Jesukristo...

40. Karguan inri dira
Jose eta Maria,
Amparatzeko Seme
estimegarria.
Jesukristo...

41. Birjina arritu zan
agur egin eutsenian,
onelako mensajia
Nok ete leukan.
Jesukristo...

42. Agur dontzellia,
graziaz bella,
Zeure izena dozu
Maria Birjina.
Jesukristo...

43. Dontzella galat-ori
orbanik bagia,
Zeure izena dozu
Maria Birjina.
Jesukristo...

44. Arkangel San Gabriel
Anunziadoria,
oz-gaizaz espantau
ain gente umilia.
Jesukristo...

45. Dempora desiadua
etortri zanian,
laster gara eldu
Kristo-ren echiain.
Jesukristo...

46. Josep-k dirautso
Maria Birjinari,
noiz ageruko daben
Esperantza geure ori.
Jesukristo...

47. Biak Belen-era
dira zuzendu,
ara eldu ziranian
ostalua ren itandu.
Jesukristo...

48. Eskape echephu balen
dagoz atiak jolen,
gizona bentanara
chilu nekez urteten.
Jesukristo...

49. Gizonak bentanatik
bai dautse erantuten,
Nor eta zer gura zenduke
Jannaren ordu onetan?
Jesukristo.

50. Nor, eta nor bizi da
echechu zar orretan?
Nor eta zer gura zenduke
Jannaren ordu onetan?
Jesukristo.

51. Ara ot echechu zar bal
urien etitzean,
aberrak eta bario
ez dira sartzen barujan.
Jesukristo...

52. Suetu bat egiten asi
kortachu basterran,
aixiak eta otzak
Jenera croyan.
Jesukristo...

53. Seina billoixik dago
tur otzaren ganian,
Amia belauniko
negarrez aurrian.
Jesukristo.

54. Billoixik bazagoz bere
etzara Zeu probia,
Zeruetan josirik dago
Zeuretzako erroplia.
Jesukristo.

55. Bedarrak burazpitzal
ogetzat askachou,
aurrian belauniko
Bere ama umilia.
Jesukristo.

56. Pobresan izan ba da
Jesusen jayotza,
batetik eortzila
ta bestetik ixotza.
Jesukristo.

57. Amiak artu eban
Semea besueian,
Semea eta Jaungoikua
ebazan adoretan.
Jesukristo...

58. Jose eta Maria
euren Semechugaz,
duaz Belen-era
beteten legogaz.
Jesukristo...

59. Obligazioño barik
Legio betetuten,
guri erakutsiarren
Zerua irabasen.
Jesukristo.

60. Ara gura ba dozu
orrixez dago bidia,
zuzena bai dalako
Kristoren Legia.
Jesukristo.

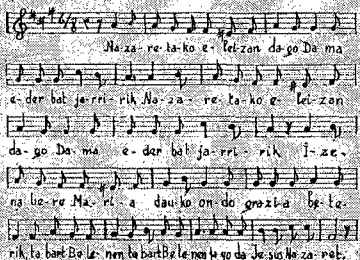
61. Arantzaren arteko
jayo zanian,
kulpia originala
manchu bagia.
Jesukristo...

62. Seme Jauna daukela
urre aurki eder balen,
Bere Ama belauniko
aurrian adoratzen.
Jesukristo...

63. Sakramentu Santu Jauna
zelebradu zanian,
ixena imiti entsen
Jesus Salbadoria.
Jesukristo...

64. Emen esan ba dogu
berbarik deungaro,
Eliciz Ama Santiarri
parika eske nayago.
Jesukristo...

AZKENENGO EGUNERAKO

65. Ogueta laugarrena
dogu Abenduan,
deseo guenduan
logradu guenduan.
*Bai, Belenen
eta bart, Belenen
jayo da
Jesus Nazareti.*

66. Gabeko amaiak
jo daben orduan,
gure Salbadoria
jayo da munduan.
Bai, Belenen...

67. Belengo portalan
estalpe batian,
jayo da Jesus onta
ganaduen artian.
Bai, Belenen...

68. Belengo urian
gabon gabaren erdian,
Birjina Santissima dago
consolazio aundian.
Bai, Belenen...

— 8 —

<p>10. Mundu gustia dago gaur, gozoz, beterik. Sema jayo dalako mancha bagarik.</p> <p style="text-align: center;"><i>Bai, Belenen...</i></p> <p>11. Goiko mendiatak pastoriak dator, esanik aligeruakaz. jayo dala Jesus.</p> <p style="text-align: center;"><i>Bai, Belenen...</i></p> <p>11. Pastore Santo Birtuosuak baliau zakizuz, gaur emen bari arriatzen zer pasatu dala kontu dagigun Belenen.</p> <p style="text-align: center;"><i>Bai, Belenen...</i></p> <p>12. Korral etako ardiak bore jantzan ebiltzan orduan, geure Salbadoria jayo dalako munduan.</p> <p style="text-align: center;"><i>Bai, Belenen...</i></p>	<p>13. Jesus Divino, gaubaren otza jausten dan inestasiye, erloju bien erdian onelan ba du tilda ganadu gustiye.</p> <p style="text-align: center;"><i>Bai, Belenen...</i></p> <p>14. Ortiyek gara niñoyela ospitalechiu zar baten, aita San Josepa topatu neban astochua chalmatzen.</p> <p style="text-align: center;"><i>Bai, Belenen...</i></p> <p>15. Nazaretako tenpluan dago danua eder bat jarririk, ixena bere Miria dauka ondo graziaz beterik.</p> <p style="text-align: center;"><i>Bai, Belenen...</i></p> <p>16. Gura daunak kantatu Jesusen atabantzak, emen dagozan jez gogo-gogotik kantau.</p> <p style="text-align: center;"><i>Bai, Belenen...</i></p>
---	--

Gernika-n, Gaubeka-Liburu-egilea.

GABON - KANTA ZARRAK

Sukaldian Kantatekuak

APARI AURREKUA

Ator ator mutli echera!
Gastaña zimelak jetera;
Gabon - gaba ospatuteko
Aitaren ta Amaren onduan,
Ikusiko dok Aita barreka,
Ama, be, poz - atsegitez,
Eragivok mutli,
Aurreko danbolin orri;
Gastanak erre - artlan,
Chi - pli, cha - pla, pun,
Gabon - gaba pozik
Igaro daigun.

APARI OSTEKUA

Gabon - gabean olatuen dogu
Gustiyok apart ona;
Besigu, lebatz, makallau - saltza,
Bakochak berak, al - daua,
Gero churrin plin - plan,
Ardau ta paitarra,
Katubak artu - ta
Zabu - zabuka.

MARIJESIAK

Conserva la Villa de Guernica sus múltiples costumbres peculiares para festejar con algo de simbolismo los meses y, casi todas las semanas del año, así resultan sus fiestas a cada cual más resonantes en las diferentes épocas, pero ninguna tan sugestiva como la que se practica durante el mes de Diciembre, para conmemorar el nacimiento del Niño Dios, el misterio más inefable y conmovedor de la Cristiandad.

Y los guerniqueses, para celebrar este sublime acontecimiento, se prestán, año tras año, a glorificar con un Novenario sumamente original y la efectúa un grupo de geminos guerniqueses, con el nombre hereditario de MARIJESIAK, que como representación del pueblo se brindan a proseguir la tradición.

Principia este piadoso ejercicio el día 16 de Diciembre, y para las 4 de la madrugada, los componentes de MARIJESIAK, se congregan en el atrio de «Aund-Mari» de Guernica, y de frente al tabernáculo, todos de rodillas, entonan la primera salutación a Jesús Sacramentado, con la estrofa:

**Sakramentu Santu Jauna — Zolebradu zanian,
Yzema imiñi dautae — Jesus Salbadoria.**

Igualmente, delante de la Iglesia de Santa Clara y capilla del Asilo Calzado, elevan de la misma forma, la salutación Sacramental y los naturales cantores, siguen su trayectoria por todas las calles y arrabales de la Villa Foral, entonando en sonoras melodías los Villancicos que la posteridad legó a Guernica.

Estos «Villancicos de Navidad» han sido recopilados por Víctor de Gaubeka y Duo. Se agradecerá la aportación de aquellos que no figuran en estas páginas, siempre que sean tradicionalmente populares, con objeto de editarlos en una publicación más amplia con sus correspondientes melodías.

G U B E R N I C A
D i c i e m b r e
1 . 9 . 5 . 1

IMPRESA DE GAUBECA

A. 1891.eko eskuizkribua

Aspaldidanik daukat eskuizkribu hau nire artxiboan, baina ez dakit noiz eta non jaso nuen. Daukadan fotokopiak ematen du letra garbia eta ondo ikasia duela, eta edukiaren aldetik hautatu dudan eredia baino askoz ahapaldi gehiago dituela, batzuk beste aldaeretan agertzen ez direnak. Originala, 19,5 x 19 zentimetroko orrialde soltetan dator, bi zutabe orri bakoitzak dituelarik. Azalean, gero lehen leloa izango dena dakar izenburutzat.

JESU CRISTO
GEURE JAUNA DA JAIO
JESU CRISTO

1. Aguilla galant bat lurrera Cerurian aportadu yzanda ain jornada lucian <i>Coro</i> Jesu Cristo Geure jauna da jaio Jesu Cristo	7. Egusquia bacenducadas beso bien artian milla apartadu lastan neu ceure bioserian.
2. Navegadu yzanda bederaci yllian mundu onetaco ychasuen ganian (10)	8. Egusqui dibinala gaubaren gaber dian etorri san mundura guisonaren traguiian (7)
3. Donsella galant batec yzandau marquia Espiritu santu Jauna da aren patroia.	9. Trinitade altuco bigarren personia traspasaduric dago belengo portalian (8)
4. Ceure eselencia geuri contetian lizaitaque ichasuan Conchan sarsaitian.	10. Ceruan ediguiric ecusesanian espantuairen andis jodabe lurrian.
5. Ydiguidira ceruan ate dia mantescuac arequin batera bentana yzarrescuac (9)	11. Arcangel Grabielec anuncia cituan espantau cedequisun jente umildia (44)
6. Urteisu egusquia édoien arterian gosada zaquídazan bisi nasan artian.	12. Ya yasu cumplidu Ceuen esperancia Jaioric daucasuela ceruco erreguia.
	13. Zuec adora esasu gustion erreguia nic abisa desadan limboco jentia

14. Contentuaren andis alcarren artian beriola juateco prebenidu cirian. 15. Espiritualmente apareja gaitian errecibietaco Cristo bioserian. 16. Jaio esquero Cristo belengo portalian circunciadu dabe zorzc garrenlan. 17. Sacramentu santuco Celebrausidenian Ysena yminideuse Jesus salvadoria (63) 18. Obligacino bagaric cumplietan lurrian sugetadu ysanda ceruco erreguia (59) 19. Odol preciosua ain estimablia Ceu ysangozara guere errescatia. 20. Aita gure adanec jan éban frutia ceuc parean biarcosu Ynfante gastia. 21. Bada salbaduco munduco jentia esta escusetan ceure eriosia. 22. Bada cumplidudesagun gustioc lurrian guero yrebasteco ceruetan palmia. 23. Berbo encarnadua jaio cedenian misterio andiac descubridu sirian.	24. Yru erregue sabiuac determinacirian aren astrologuac Yzarraren artian 25. Alcarren barri bague Yrurac bidian milagrosamentian ajuntadu cirian (23) 26. Yrurac eroien norberen ofrendia proseguietan dabe euren jornadie. 27. Jerusalemetic ygaro cirian gau ori eguin dabe erodecen échian. 28. Aposentaduric principien leguia gosian Ytandudeuse nora doiasania. 29. Darue biagia belenera ustian mesias jaiodata aren adoracian. 30. Erodes cruelorrec au ensun ébanian entero urten deuce juicio andian. 31. Eguin dosu berba principien leguia emendi etorteco ona zatosanian. 32. Baiez esan eta despedidu cirian arian laster baten beleneracirian. 33. Aren saldien osa ensun ébenian birginiari gorde deuse semia alsorian.

34. Agur donsellia
andie eta noblia
emen nun topacogu
jaio dan erreguia.
35. Aseguraduric
bere sospechia
eracusi deuse
beriala semie.
36. Respecto andiagas
belaun bico lurrian
adoradu equisu
gustion erreguia.
37. Gasparri desiau jaco
zarraren ysatia
berelan urdindu jaco
buruco ulia.
38. Yrurac eroien
norberen ofrendia
manifestadu ében
éuren borondatia (24)
39. Gasparrec yncensua
baldarrec urria
Belchiorrec éroien
milla preciocia. (29)
40. Aric despediduta
angueruac bidian
ymini dituesa
yrurac bidian.
41. Señale andiac dira
judiaco partian
éguno onelangoric
esdacusen lurrian.
42. Angueruan dabilas
urtenic serurian
musica andiacas
cantetan airian.
43. Gabasan yllunata
leiasan terriblia
ainsan otzase
erdiratu zaitian.
44. Arzainac otzarren
ardian arterian
chacurra sotadueta
éurac lo astunian.
45. Pascualec yrasartudau
angueruen cantia
deadar egin eta
Yzartu gaitian.
46. Egasti andian dira
gaur geure ganian
beguiratu eguisu
seugana gaitian.
47. Saiac ardialegues
artundau leporian
saiac ardialegues
artundau leporian.
48. Grabielec eransundau
orduan alturian
espantau sedequisun
basoco pastoria.
49. Seruco Jaunagandic
daucasu mensagia
jaiorin daucasuela
zeruco érreguia.
50. Ori orrelan bada
alegradu gaitian
erdu bera eta
daysudan albistia.
51. Aric lasterbaten
belenera sirian
aric laster baten
belenera sirian
52. Belenera eldueta
portale zarbatian
berielazartundira
arguiaren artian.
53. Topadu dituesa
Josefa esposia
saludaten dabela
Gustion erreguia.

54. Nogandic jaquindosu
 esasu pastoria
 angueruac esanda gatos
 maria virginie.
55. Ara nun daguean
 lastuaren ganian
 adoradu eguisu
 gustion erreguia.
56. Respecto andiagas
 gustiac lurrian
 adoradu eben
 gustion erreguia.
57. Agur donsellia
 descuidu sinian
 semia jaiodata
 oiselic es éuquitia
58. Esdaucat nic erruric
 banas ni esclabia
 jaunac ordenadudau
 onelan ysatia
59. Pascualec erancidau
 soineiric capotia
 émenchen batun bedi
 geu gatosan artian
60. Beardan gustiagas
 emen gara goisian
 beardan gustiagas
 emen gara goisian.
61. Millagro andiac dira
 uste dogusanoc
 belenen daucagoula
 gustion erreguia.
 * * *
- 62/1. Geure amodiguac
 obligaduric
 egusqui dibinala
 jaisisan serutic

Coro
 Jesus maria
 maria jose
 jesus maria
- 63/2. Doncella galanbatec
 sabel garbi puruan
 bederasi yllabete
 equin situan
 (leloa)
- 64/3. Gau dichoso onetan
 zufridu ecinda
 urteten dau mundura
 guizon eguinda.
- 65/4. Zeruco Yzar gustiac
 admiraduric
 duren crusua dauque
 determinaduric.
- 66/5. Arguia baga esta
 égon Yrarguia
 egusquiac prestetan deusa
 beran arguia.
- 67/6. Angueruac dabilsas
 contentus beteric
 éuren desiatua
 daucanian jaioric.
- 68/7. Pastoriac dabilsas
 zoro biurturic
 ainbeste marabilla
 atur diduric.
- 69/8. Enfin naturaleza
 criadu gustiac
 gaurco gabian dira
 contentu andiac
- 70/9. Eabada geubere
 gagosan alegre
 merecidu dogulaco
 ainbeste favore.
- 71/10. Adan formadusan
 lenengo lurrian
 pecatu egin éban
 paraiso eternalian (2)
- 72/11. Zeinsan ordenadua
 paraiso eternalian
 andria formadusan
 guisonaren saiesian

- 73/12. Jauna deies gagos
bosto milla urtian
jasi zaitesala
zeruetarian.
- 74/13. Norda emen mensagerio
San Grabiela anguerua
egingo dabena ondo
jaunaren aguindua (17)
- 75/14. Trinitate altuco
bigarren personia
etorri da mundura
emoten ordenia (8)
- 76/15. Agur donsellia
andie eta noblia
zeure Izena dosu
maria virginia. (42)
- 77/16. Seure sabelian dago
geure salbadoria
ori selan liseite
neure gorpucian.
- 78/17. Estaucot nic guisonic
neure borondatian
esta esautuco bere
bisi nasan artian
- 79/18. Esposua ta esposia
ateric ate ébilsenian
losari andiagas
arturic probesia.
- 80/19. Doncellia ecusenian
zabelian frutua
gente cruelen artian
esteuce émon ostaturic
- 81/20. Guison Ygnorante bat
bidian topaduric
ari Ytandu deuse
nun leuquian ostatua.
- 82/21. Portale zarbat dago
uriaren acabuan
ganaduac eta baicen
esta sartuten barruan.(51)
- 83/22. Ara gura badosu
ara orti dago bidia
nasaren jalo jacu
gustion erreguia (60)
- 84/23. Josef dichosua
égurretan joian
eseban asco batun
gau Yllun postisuan.
- 85/24. Suori eguin dabe
pesebre basterrian
asiac ata édurac
éñalian éroian. (52)
- 86/25. Belengo portalian
échechu sarbatian
astuac ata Ydiac
jaten egon sirian (21)
- 87/26. Seiña éduquela
bien bitartian
arnasias berosen ében
otza equcenian.
- 88/27. Semia ecusenian
otzac balcituric
virginia jausida
bertan des maiaduric
- 89/28. Ceu ene semia
ni sure amia
ceu ene jangoiena
ni sure esclavia
- 90/29. Zerbiduco zaitudaz
bisi nasan artian
Zerbiduco zaitudaz
bisi nasan artian.
- 91/30. Arastuco saitudas
zuandien aldian
vesa emon eisu
neure bularrian.
- 92/31. Cantia asan naisu
neure gogorian
milla apasta lastan
naisu bioserian.

- 93/32. Esasu pastoria
cerdosun Ycusi
mendiriecan gatos
urira Ygasi
- 94/33. Laster jasi guinian
mendiric urira
Ycusi doguesanoc
contetan gas dira
- 95/34. Gloria Ynocensis
baquian guisonac
mundu gustian dira
barriac onac.
- 96/35. Mendian gagosala
jagoten ganaduac
manifestadu Yacus
cerutic angueruac (33)
- 97/36. Aita eternuaren
seme Yguala
esan deuscuese
belenen daguala
- 98/37. Au ensun esquero
ceri gogocos émen
guasén ene lagunac
parte emoten belenen.
- 99/38. pesebre probe baten
zeruco erreguia
seme jangoicuari
egosan beguira.
- 100/39. Biac serbietan
Josef dichosua
angueruaquin dago
umilde debotuan.
- 101/40. Cabidu esin sana
zeru sabalian
Ceuc erabili senduan
ceure zabalían.
- 102/41. Geurezat jaiozanda
gueurezat. euquisu
bai asi artian
zeugas erabillisu.
- 103/42. Abendu santu onetan
Cristoren jaiosian
contentuaren andis
gustioc pos gaitian (1)
- Coro a uno*
104. Jesus Maria
geure onian
etorri zan mundura
gabon gabian.
Coro
Baibelenen
eta bart belenen
gaio da
Jesus nasaren.
105. Belenengo Urian
Gabon Gabaren erdian
Virgina santisimia dago
consolacino andian (68)
106. Ortisig gora ni noiela
Ospitelechu sarbaten
aita san Jose topadu neban
astochueri chalmasen. (74)
107. Corraletaco ardiac bere
danzan ébisan orduan
Jesus onaren barri gosoac
salbadutearren munduan(72)
108. Jesus divino gabaren otza
jausten dan inetasie
erloju bien onela bada
ylde ganadu gustie (73)
109. Nazaretaco templuan dago
Dama eder bat jarriric
Ysena bere maria deute
ondo gracias beteric (75)
110. Pastore santu virtuosua
lagun saquigus gaur emen
bar gabia ser igarodan
conta deusagun belenen (71)
111. Canta santu bein
ustes eguin badot deungaro
Elesa santiari
Parca esque nago (64)
- Año
1891

2. SAGASTIETXEBARRI BASERRIKOAK

Testu hau ere XIX. mendekoa dela dirudi. Koaderno zahar baten agertzen da eskuizkribua, neurriak 17 x 12 zentimetro direla. Gernikako hegoaldean, Muxikatik datorren errepedean Arana auzoa dago eta han dago Sagastietxeba-
rri baserria, bidearen ertzean. Armairu zahar baten gainean, aspalditik han gor-
deta edo ahaztua, aurkitu zen koadernotxo hau, hezetasunez hondatuta, biz-
pahiru orrialdeetan testuak ezabatuak dituela esku batek baino gehiagok idatzia
dela esango nuke, eta ahapaldi batzuk errepikatu egiten ditu bigarren eskuak,
eta errepikatuak ez ditut hemen emango. Hitz batzuen transkripzioa zalantzan
jartzen dut ez daudelako originalean garbi.

1. Egusqui dibinala Gabaren gaberdian etorrisan mundura Guisonaren traguian (7) M J.J.M	8. Nor da emen mensajerua San Gabriel anguerua eguingo dabenac ondo Jaunaren aguingua. (17)
2. Trinitade altuco Bigaren personea traspasaduric dago Belenengo portalian (8)	9. Osaren iqueras dabil jayodan infantia bere amac dirauco isi ene semia (19)
3. Abendu santu onetan Cristoren gayocia Contentuaren andis Gustioc posgaitian (1)	10. Adan formadusan lelengo lurrian pecatu eguin eban paradisu eternalian (2)
4. Marabilla andibac pastorien artian Consebidua ysansan montaña batian (6)	11. Ydegidira ceruco Ate diamantescuac eta arequin batera benta(na) isarrescuac. (9)
5. Astua ta idia jaten egosanian seña eduquela Biaren bitartian. (21)	12. Billosic basagos bere esarasu pobria Cerueta josiric dago zurezaquo erropia (54)
6. Astuac arranxia idiac arnasia Alan Berosen eben Jayodan infantia. (22)	13. Badarac almueda oza prezebera Auretic belau nico ama humildia (55)
7. Linboan egasan deyes bosmilla urtian Jauna jauna jatxiarte Seruortaric (3)	14. Iru erregue Mauac Ain bidalusian Bacochac eroyela Noberen presensia. (24)

15. Iru erreque mauac
Ain bida lusian
Millagrosamentian
Juntadu sirian. (23)
16. Iru erreque mauac
Ainbida lusian
ostatue artu eben
ain heche pobrian (25)
17. Herrodes erreguia
Burlatu zaytues
Erreguiac jua dira
Ceu ycusi baga. (31)
18. Belengo portalian
Eldu cirianian
Ango saldi aregrac
Espantadu euquian. (26)
19. Gasparec insenso
Belchiorrec urria
Baltazar eroyela
Milla presiosa (29)
20. Agur doncella
Gracias betia
Ceure ysenadosu
María Virginia. (42)
21. Donsella galantori
María virjini
emen nun jayo gacun
Mecias Erreguia.
22. Denpora desiadua
Etori sanian
Yzara eldu
Cristoren echian. (45)
23. Bedeincatua sara zu
Andra gustien artian
Bedeincatua ysangoda
Frutua sabelian
24. Mendian gengosian
jagoten ganaduac
manifestadu escun
Serutic angueruac. (33)
25. Esasu pastoria
Cerdosun ycusi
Mendican satos
Urira iguesi
26. Egusqui nola urteten
cristalaren artian
semia sortu sala
Amaren sabelian. (15)
27. Corrian los pastores
dejando el ganado
que davan grandes voces
que tu sias Adorado. (34)
- * * *
- Fin de los María jeses
- * * *
28. Josefec dirauso
María Virjiniari
(nois de)claratuco dosun
(espera)nsa geuriori. (46)
J. C.
29. Bai Amac Artueban
semia besuetan
semia ta Jan Goicua
Situán adóre(tan) (57)
30. Nor eta nor b(isi da)
Echechu sar onetan
Nor eta sergura seuquen
Jaunaren ordu onetan. (50)
31. Arcanjel San Gabriel
Anunciadoria
Escaisus espantadu
Ain gente umildia. (44)
32. Semia billosic dago
Lur osa ganian
Amia belaunico
Negares Aurrian. (53)

33. A da señaren edera
Paderican vaguea
Estauco marabillaric
.....
34. (Joa)tia gura badosu
Ortisic dago bidia
Señaren Icusteco docu
uste edo fedia. (60)
35. Maria birjinia
Idiguisu Atia
ceren ycusidaigun
Mesias Erreguia.
36. Ea belenera dabe
caminandoan eldu
sirianian ostatua
ytandu. (47)
37. Nabegadua ysansan
Bederatsi ylla vetian
Mun(du) onetaco
itasuaregafian. (10)
38. Sacramentu santu jauna
selebradu sanian
Ysena iminideutse
Jesus salvadoria (63)
39. Iñoc esan badau emen
Berbaric deungaro
Eleisa Ama santiari
Parquesque nayaco (64)
- * * *
40. Belenengo urian
Gabon Gabaren erdian
Birjina Ama satisia dago
Consolasiño andian. (68)
B B J J N.
41. Nasaretaco tenpluan dago
Dama Ederbat Jarriric
Isena bere Maria dauco
ondo grazias veteric. (75)
42. Jesus dibino Gauaren otsa
jaustenda iñetasise
Erreloju bisen onelan
Ilda ganadu gustise. (73)
43. (Corralet)aco ardiac bere
(dan)san evisan orduan
(sal)badoria jayo dala
(B)elenengo portalian. (72)
44. (Ort)isi gora ninoyela
ospitelechu sar vaten
Aite Sa Jese topadu neban
Bere Astoa chalmatsen. (74)
45. Pastore satu birtuosua
(la)gun saguida gaur emen
bar Gaberdian ser pasatu sen
(conta) descun Belenen (71)
- (Oharra: B B J J N siglak esan nahi
dute lelo hau: Bart Belenen, jaio da
Jesus Nazaren)

3. URDAIBAITIK LARRABETZURA

Marijesien edo Gabon Kanten bi testu dauzkat, bata jatorria ezagutzen ez nuen mikrofilm batetik kopiatuta eta bestea *Anuario de la Sociedad de Eusko-Folklore* delakoan inprimatua (1922, 62-70. or.). Bien edukia antzerakoa zen, azkenengoarena oraingo ortografiara ekarria. Lehena suposatzen nuen Urdaibaikoa zela, eta bigarrena, *Anuarioan* esaten denez Larrabetzukoa. Bion artean bi aldaera daude: Larrabetzukoak ez dakar besteak ematen digun 14.ahapaldia; eta Larrabetzukoak «Ekarten» dakar 19.ahapaldian, besteak «edetan» aditza dakarren tokian.

Hain berdinak izanik zein zen lehena? Urdaibai baserria, izen bereko dorrearen inguruan dago, eta lehen, 1929an dorrea erre baino lehen dorreari erantsita zegoen eta Foruko eremuan egon arren, Gernikari atxikitzen zitzaion ondarea eta jabearen herritasuna, sutegi erroldetan agertzen denez. Forutik Larrabetzura hurbiltasunik ez dagoenez gero, ez da posible ahoz aho batetik bestera igarotzea. Bateren batek eraman beharko zuen herri batetik bestera.

Anuarioan argitaratu ziren *Marijesiak* Kasimiro Barrenak Goikoeleizeako organistak zeukan koaderno batetik kopiatu zituen Tiburtzio Ispizuak. Antzinakoak zirela esaten omen zion Barrenak Ispizuari, baina antzina hitzak ez du neurririk iraupenean. Noiztik kantatzen ziren meza nagusiaren ostean Gabonetako jaietan? Nire ustea hau da: duela berrogei urte edo, Ricardo Zallo Gastelua, Gernikan zegoen Larrabetzun jaiotako apaiz batek (1930.04.03) bidali zizkion Antonio Zavala euskaltzainari Urdaibaiko baserrian aurkitutako *Marijesiak*. Zallo jaun eta adiskideak eman dit aita Zabalak itzuli zion eskuizkribuaren kopia makinaratuta. Ohar hau jartzen du kopiak bertsoak hasi aurretik:

Copiados de un viejo manuscrito que me proporciona el joven Presbitero, Organista de la Parroquia de Santa Maria y Director y Creador de la Coral Santa Cecilia de Guernica, Don Ricardo Zallo Gastelua. Dice que los cantaba su abuelo materno que a su vez los aprendió de su padre, de la Torre de URDAIBAI de Guernica.

Jose de Gastelua zen Urdaibaiko gernikar hau; eta honen semea, Zallo haurrari kantatzen zizkiona, Juan Martin Gastelu, Larrabetzun jaioa, eta Rosa Uriguen larrabatuarrarekin ezkondua. Ezkontza honetatik jaiotzen zen Francisca Gastelua Uriguen (Larrabetzu, 1898) Jose Zallo Rementaria larrabatuarrarekin ezkondu zena, eta gure Ricardo Zallo apaizaren ama. Beraz, Urdaibaiko *Marijesiak* eramango zituen Larrabetzura Jose Gasteluak eta honen seme Juan Martin Gasteluak, apaizaren aititek, honi kantatu eta irakatsi. Kasimiro Barrenak zeukan antzinako eskuizkribua nork idatzia zen? Gastelua gernikarrak edo Gastelua larrabatuarrak? Dena den, Gernikako Urdaibaitik joan ziren Larrabetzura Gabon Kanta horiek. Eta hau da eskuizkributik eta makinazko kopiatik (berdinak dira) ateratzen ditudan *Marijesiak*, dauden-daudenean, ezer aldatu gabe:

1. <i>Dempora Santu onetan</i> <i>Cristoren jayotsian</i> <i>Guztiuoc voz batian</i> <i>alegratu gaitian (1)</i> <i>Maria Jose, Jose Maria.</i>	3. <i>Jesus seure ama</i> <i>graciazco betia</i> <i>isena deu Santia</i> <i>Maria Virginiia.</i>
2. <i>Eguzqui divinala</i> <i>gavaren gauerdian</i> <i>urten senduan mundura</i> <i>guizonaren trajean (7)</i>	4. <i>Jose Santua eta</i> <i>seurorren esposia</i> <i>urten senduan mundura</i> <i>arturic pobresia.</i>

5. *Esposua ta esposia
arturic devozifioya
Belenera joan sirian
cumplietan leguia. (59)*
6. *Icusiric dontzellia
sabel santia beteric
jente cruel geistoac
es emon ostaturic.*
7. *Guison ignorante bat
bidian topaduric
ari itandu eutsen
non leoquian ostaturic.*
8. *Portale sar bat dago
Belenen acabuan
lecuen igaro eta
goinengo acabuan. (51)*
9. *Besteric esin bada
guasan ara bada
Jaungoicua dan lecu
ezta eser falta.*
10. *Ara gura badosu
Ara emetic bidia
cerren jausi al san
gustioen fedia.*
11. *Guasen Josepe ta
animadu gaitian
ordenaturic quenean
onelan ibiltia.*
12. *Eldu sirianian
Portale sar batera
ascachu sar baten bian
aportadu sirian.*
13. *Jaungoicua ciac alabatu
ceruen da lurrian
estadu onetara
eldu garanian.*
14. *Dempora desiaduak
cumplidu sirianian
Jayo san gure Cristo
Belengo Portalian.*
15. *Virgiñiac artu evan
semia magalian
Josepe Santuari
eucela escurrian.*
16. *Soas Josepe eta
ecatsu abarria
sua equin daiquen eta
berotu gaitian.*
17. *Otzaren negarres dago
Jayo dan infantia
bere Amac dirauco
o musica dulcia. (19)*
18. *Es eguisu negarric equin
es ene semia
seu isango cerade
ceruco Erreguia.*
19. *Jatsi da cerutican
lerrera mensagea
Gloria Inecelsis Deo
munduan bisbaquia.*
20. *Cein san mensagerua
Gabriel Ainguerua
ondo equin ebana
Cristoren agiindua. (17)*
21. *Trinidad altuco
bigarren Personia
traspasaduric dago
Belengo Portalian. (8)*
22. *Jesus asca pobrian
sagodes negarres
Belengo Pastoriac
dansan eta barres.*
23. *Jayo gustioco eta
deuquesun contentua
Cergaiti falta yatsun
Belenen ostatua.*
24. *Jesus ipiñi yatsun
Trinidadeco echian
isena Jesu Cristo
Ceruen da lurrian.*

25. <i>Urrun Orientiac Isarreren arguira Maguac dira moguidu Cristoren icustera.</i> 26. <i>Aingueru San Gabrieleac avisatsian suaste Belenera ikusten Infantia.</i> 27. <i>Jauna icusi dogu ostatu sar batian contentu andiagas gatos gueure bidian.</i> 28. <i>Erodesec urten deutse bidera preguntian esan deyuela nora datosean.</i> 29. <i>Erodes traidoria jausi da lurrera escurrian artu eta eregui dabe gora.</i> 30. <i>Sosegadu saites Erodes tiranua estator emoten baño edetan erreñua</i> 31. <i>Erodes Erreguia ai falso traidoria Cergaiti eban damu Cristoren jayotsia. (32)</i>	32. <i>Virgiñe Santisimia gueure Abogadia Aren emon eguisu gloriasco baquia.</i> 33. <i>Eldu sirianian Jesusen aurrera Velaumbico echun eta adoratu eutsian.</i> 34. <i>Eseutu ebenian sala Jaungoicua ofrecidu eutsien lenengo incensoa.</i> 35. <i>Adoratu eta contentu andiagas biurtu citecian ceruco arguiagas.</i> 36. <i>Acabadu da idigui dabe arguia urria eta mirria ugueri erabilitia.</i> 37. <i>Emen esan badot nic bai berbaric deunguero Elesa Ama Santiari Parca-esque nayagoco. (64)</i>

AL NACIMIENTO DE JESU CRISTO

Cantos pastoriles

1. *Jesus jayo bere lenagoti
Berria banatusan Profetaren agoti
Etorrico sala Jesus mundura seruti
Doncella eder baten entrañetati.
(leloa)
Pentsamentu onequin guasen Belenera
Jayo dan Erreguia an adoratsera
Atensio osoas joaten baguera
Orain da guero beti Jesusen aldera.*

2. *Maria Virgīnia Sagrario artatic
Bederatsi illebetian senduan gorderic
Danorican bat bere eguin bagueric
Belengo Portalian an dago jayoric.
Pentsamendu onequin ...*
3. *Avenduco illaren ogueta laugarrenian
Jesus jayo sagun Belengo urian
Pesebre gogor eta turcoren artian
Miserias beteric portale batian.
Pentsamendu onequin ...*
4. *Belengo Portalian jayo da Semia
Mundu gustian jabea eta Erreguia
Alegratu gustioc gueure biotsetan
goasen Belenera Jesus adoretan.
Pentsamentu onequin ...*
5. *Poses bete gaitian jayotsa onetan
Artsayec berera datos Jesus adoretan
Ay, Belen dichosoa sorionecoa
Jayoric bertan dago gueure Jaungoicoa.
Pentsamentu onequin ...*

AY SE ARCHO EDERRA

*Ay se archo ederra
dator guregana
atoste bera ecustera
Agudo Belena.*

*Ti. Gustis polita dago
Bay gaur gure Jauna*

*To. Lau mille urte onetan
Deseatu dana.*

*S. Jesus dala diote
gaur etorri dana
Salvatsaillia dala
esan nai dutena.
Ceru eder andia
Dator salvatsera
Bay ta mundu gustiya
Redimitutsera.*

(A Coro: Ay se archo ederra)

*Ay au notici ona
 Aingeruarena
 Cer eramango degu
 emendic Belena.
 Nic esnea badaucat
 Nic ere arcumea
 Guasen bisitatsera
 Jaunaren semia*

(A Coro: Ay se archo ederra)

*Archo chuiqui eder bat
 paregabia munduan
 etorten saigu serutic
 ematen gaur alegria.
 Berri ederra soragarria
 gosotasunes betiac
 gaurco gabean entzun ditugus
 bai nere gente maitia
 Etorri dala ceru gustiya
 portale pobre batera
 Adanen seme desterraduac
 Pecatutic libratsera*

(A Coro: Ay se archo ederra)

Tiburtzio Ispizua esaten digu Larrabetzuko Marijesien ostean egiten di-tuen oharren artean, Larrabetzukoak ez ezik, Bizkaikoak ere ez direla Gabon Kanta hauek, edo ahapaldi batzuk behintzat, gipuzkerazko hitz asko txertaturik daudelako. *Anuarioak* ez dizkigu ematen es «Cantos pastorales» ez «Ay se archo ederra» bilantzikoa, non gehien ikusten den gipuzkeraren eragina. Urdai-baiko eskuizkribuan agertu arren nik esango nuke Marijesiekin ez dutela zeri-kusirik, artzain kantak baitira. Nik esango nuke Gipuzkoako fraide batek eginak edo handik ekarriak direla. Gogora dezagun Foruko frantziskotarren komentua 1719an zabaldu zela eta berrehun metrora daudela komentua eta baserria, edo garai hartan Urdaibai dorrea. Idazkera aldetik ere beste Marijesiak baino doto-reagoak dira, eta baliteke luma ondo zerabilen batek idatziak izatea. Gainera, 37 ahapaldietatik 9 baino ez dira kilometro batera dagoen Gernikakoetatik hartuak. Eta beste 28 ahapaldietatik asko dira bizkaierazkoak, dudarik gabe, Urdaibai in-guruko baserrietan kantatzen zirenak eta Larrabetzun hara eramán zirenetik.

Larrabetzuko Marijesien inprimaketa aurrean dagokien doinua dator. Bai-ta Gaubekak inprimatu zituenen aurrean. Azken hauek azaldu ditut txosten hon-etan, inprimatutako osoa eman dudalako. Baina Larrabetzu eta herrietako doi-nuak agertzen bazaizkit inprimaketan edo eskuizkribuetan, ez ditut emango, larregi luzatuko nuelako idazlan hau eta beste ikerketa berezia behar duelako. Egia da ez dagoela bertso edo koplá doinurik gabekoa. Baina Marijesien tes-

tuak ematea izan de nire helburua, Literaturari dagokiolako idazten ari naizena. Doinuek beste ikerketa interesgarria ekarriko digute, dudarik gabe.

4. EUSKAL ORTOGRAFIA BERRIA MARIJESIETAN

1922.eko *Anuario de la Sociedad de Eusko Folklore* atera zenean, urtekariaren zuzendaritzak argi ikusten zuen Euskaltzaindiak emandako ortografia arauak eta idazle askok erabilten zituenak errespetatu behar zituztela euskarazko testuetan. Eta bide honetatik jo zuten: «b» eta «v» ez, «i» eta «y» ez, «k» eta «c» ez, «f» eta «rr» ez, «z» eta «s» bereiztu, «x», «ts», «tz», «tx», «-ko», «-en» eta abar. Horregatik ASEFn agertu ziren Larrabetzuko Marijesiak arau berriekekin idatziak eta argitaratuak ziren, ez nik eman ditudan eran, hots, Urdaibaiko eskuizkribuan agertzen diren eran, gaztelaniazko ortografian.

Urtekari horretan badatoz beste Marijese batzuk ere. Hala agertzen dira 81-92 orrialdetan:

Canciones de Nochebuena

Las canciones que transcribo a continuación acompañan a la cuestión en Gernika, Mendata, etc., no así en Amorebieta, donde no existe tal costumbre. La cantan en cualquier ocasión.

Eta hemen ematen du doinua eta gero ahapaldi hauek:

1. <i>Belen' en asi ziren ostatuen bile esanaz jentieri eruki zirien. Maria i Jose Jesus Maria.</i>	5. <i>Semie sabelien eta dontzela nola letzakien? enbusteru aundije, kenadi ofien</i>
2. <i>Josepek iru bider atie joten deu: gixonak bentanara nekez urtetan deu.</i>	6. <i>Ara or goijen etxe bat urijen akabuen: ije dago jeuzirik safaren puruen. (51)</i>
3. <i>Gixonak bentanatik deu erantzuten: Geuaren tertziyo onetan ¿nor ete da emen?</i>	7. <i>Besterikan ezpada guazen, Jose, ara Jaungoikoa dauen lekuen ezta eser falta.</i>
4. <i>Dontzela eder bat dakat neronek aldien semie dakarrela bere sabelien.</i>	8. <i>Josepe ditxozua ije da denporie geugandik jaijoteko Jesus Salbadorie. (18)</i>

9. *Alegrese, alegre,
alegre Josepe,
gaur geure seme onek
jaijo bier leuke.*
10. *Josepe abáretan
joan zan basora;
amari zortu jakon
semie, altzoan.*
11. *Edegi dire zeruen
ate diamantezkoak;
arekaz batera,
bentana ixáñezkoak. (9)*
12. *Otzak ikaraz dauko
jaijo dan infantie.
Bere amak dirautzo:
ixi ene semie (19)*
13. *Bildoxik bazagoz bere
etzara zu pobrie:
zeruen dago jozita
zuetzako eropie. (54)*
14. *Astoak ařantzia,
idijek arnazia:
bijek berotzen dabe
jaijo dan infantia. (22)*
15. *Asto ta idije
jaten egozation
nor ledukien
bijen bitartien!*
16. *Bedeřaz almuđie
ogetzat pesebrie
euřien beleuniko
bere ama umuldie. (55)*
17. *Iru Eřege Magoak
ain bide luzien
ixer eder bat dute
zuzentzen bidie*
18. *Iru Eřege Magoak
ain bide luzien
ostatu artu eben
ain etxe pobrien (25)*
19. *Kaspařek intzentzoa
Beltxiofek uřia
Baltasařek eroiala
miřa prezioazia. (29)*
20. *Espiritu Santuak
emanik grazia
aren kontzeziřoa
beti da garbia.*
21. *Ogeta laugařena
degu abenduén
desio genduana
logradu genduén (65)*
22. *Gaubeko amabijek
jo duten orduén
gure salbagilie
jaijo da munduén. (66)*
23. *¡Ai, ze konsuelue
artu biar degun!;
Jaungoikoaren semie
etofi da lagun. (36)*
24. *Berak erakutziko deuzku
zer egin biar degun;
beraren alabantzak
kantadu dezaigun. (38)*
25. *Belengo portalien
estalpe batién
jaijo da Jesus umil
ganadu artien.(67)*
26. *Asto ta idije
dauzka aldamenien
arnazaz berotzeko
otzitzen danién (20)*
27. *Kristalien árğije
garbi da pasatu
jaijo ta gero bere
dontzela geratu. (16)*
28. *Espiritu Santuagandik
Sortu da gixona;
Trinidadé santuko
bigařen persona. (8)*

29. *Deboziñoz jari dira
Jose eta Maria
anparatzeko seme
estima-gafia. (40)*
30. *Jose, eman diote
Mariari esposo
bijak ixan deitezen
aú onen gurazo. (39)*
31. *Zorijonian, Jesus,
zu jaijo ziñian;
beztela zeruetan
sartzen ez-giñian.*
32. *Zorionian gixon
egiñ zara emen
gloria gozatzeko
zeruetan. Amen.*
33. *Befi onakin gera
jentia etofi,
ainguerauk zerutik
degute ekarri.*
34. *Geuk ere emon biar degu
geuk ere alkañi,
bijer zelebrazteko
Pasko eguañi*
35. *Pasatu biar degu
egun andijori
alabantzak emoten
zeruko eñegeri*
36. *Oñek merezi ditu
baten lekuen bi:
beroñen etoñera
santifikeu bedi.*
37. *Ordenak emon diote
ango jentieri
Belen'en eñebista
presentatu bedi.*
38. *Beste diraden guztijak
alojatu dire;
Josepe ta Mariye
ostatuen biñe.*
39. *Amazazpi etxetan
egin dute oles,
alojamenturikan
ixengo ete dan galdez*
40. *Ainbat biñartetan
lekurik emon ez!
Josepe triste dago
penaz eta dolorez.*
41. *Kaletikan kampora
dirade atera:
eñtiratu dire
estalpe batera.*
42. *Gaurko alojamentuz
an doaz jartzera
astoa ta idijen
lastoen artera.*
43. *Añegatu zigutzen
gabaren erdijen;
Jesus irugañena
degu familijen.*
44. *Gaua ixenagaitik
bazan an argiye;
zerutik etofi de,
ñbai ikusgañije!*
45. *Abilien daukagu
aur jaijo-pañije:
arnazaz berotzeko,
astoa ta idije.*
46. *Bale triste onetan
egon bier beti
etofi ez-palitxaku
Mesias zeruti.*
47. *Nazaretoko tenpluan dago
dama eder bat jaririk; (bis)
ixena bere Marija dau te
dana da graziaz beterik (75)
Da bai Belen'en...*
48. *Ortixik gora niñoianian
ospñiteletxu zar baten (bis)
Topadu neban añte San Jose
astotxu baten txalmatzen. (74)*

49. *Jesus dibiño jgauaren otza!*
jautzen da liñetazije: (bis)
Erloju bijen onela bada
il da ganadu guztije. (73)
50. *Bederatzi gau onetan*
egin doqu alegiñe (bis)
oñegaitik gura genduke
efieltxu biñe.

Hogeita hamairu ahapaldiaren hasieran ohartxo bat dakar testu honek:

«Las voces del dialecto quipuzcoano que abundan en esta canción demuestran que ésta procede de Guipuzcoa.»

Ezin daiteke oso-osoan ukatu baieztapen hau; baina esan behar da ia ahapaldi erdiak Gernikakoalakoak direla. Eta beste ohar bat, nire ustez garrantzitsua: Marijese hauek direla Gernikako euskararen fonetika edo ahoskera ondoen islatzen dutenek: «d», «l», «t» konsonanteen palatizazioa; -io -ijo egiten dute; -ia, -ije; -a, -e (semia, semie); -ea, -ie; eta abar.

5. EUSKAL HITZ BERRIAK MARIJESIETAN

Makinaz idatzitako bi testu desberdin dauzkat nire paperen artean, biak Seber Altubek idatziak edo berak egindako zuzenketa eta gehiketekin hornituak. Orain arte ikusi ditugun Marijesiek erderakada ugariak dituzte eta hitz berri asmatuak horien ordeztatu beharrean, euskarazko hitzak jarri behar zirela uste zuen Altubek, eta beste askok ere. Aipatu dugu lehen, nola «Ay qué bonito es el niño...» erderazko leloa euskaraz jarri zuela Altubek «Adoraten zaitugu...» biurtuta.

Altubek makinazko bere testuetan eskuz sartutako hitz asko, erderaren ordeztakoak, erabili zituen Egurrola inprimatzaileak hiru orrialdeko inprimaki bat kaleratzeko. *Antxinako Gernikako Maria-Jese edo Gabon-Kantak* izenburukoak dira, urterik gabe inprimatuak.

Baina hitz berriekin hornituriko Marijesiek ez zuten Gabonetako kantarien artean eraginik izan eta gerra aurreko literatura eredu moduan geratu ziren. Izatez, urte askotan –edo gizaldiz gizaldi– kantatzen diren testuak ezin dira, herrian ondo sustraituak badaude, egun batetik bestera aldatu. Goitia inprimatzaileak 1919an argitaratu zituenak izan dira, aldaera batzuekin, eredu moduan jarraitu dutenak. Ia berberak izan dira Manuel Lekuonak argitaratu zituenak *Anuario de Eusko Folklore* urtekarian (1933), gero *Egan* aldizkarian (1956) agertu zirenak. Argitarazio honetan gehitu ziren bi ahapaldi hauek:

Ea bada Josepe
 arotza zara zu
 aurtxo txiki onentzat
 seaska egizu

Arrano galant bat
 zerutikan lurrera
 sujetadu izan da
 zeruko Erregea

Manuel Lekuonak 1933an argitaratutako testua harturik, Labayru Ikastegiaren *Mikel Zarate Iker Mintegiak* berrinprimatu zituen 1991n *Litterae Vasconicae* urtekarian (86-94. or.). Beste herri batzuetako Marijesiak ere agertzen dira azken urtekari honetan.

ANTXINAKO GERNIKAKO MARIA-JESE

EDO

GABON - KANTAK

(LEENENGO LAU EGUNETARAKO)

5

10

(1) Sakramentu Santua
Jesus onen gorputza,
Izan bedi munduan
Beti bedinkatua.
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

Astoak arrantzia,
Idiak arnastu,
Biak berotzen dabe
Jaro-dan Infantia
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

Espiritu Santuen
Egite ta graziaz,
Semia sorta izan da
Amaron Subeliano
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

1

6

11

Abendu Santu onetan
Kristoren jaiotzian,
Albista oder onegaz
Guztiok poz gutian
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

Patriarka Santuak
Linduan doika dira,
Jauna otorri zaite
Zerura juan gutian
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

Mirari ikusgarri bat
Artizan askon artian
Baretan agaro zan
Baso-mendi bajian
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

2

7

12

Adan sortua izan zan
Lurrian leenengia,
Lekeku eguin eban
Paradisu doutsuan.
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

Norda ba mandataria,
Gabriel aingerua
Ondo eingo dabena,
Jainaren aguintua.
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

Mendian egozila
Jagoten gundauak,
Jatzi ziran zerutik
Kantetan aingeruak.
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

3

8

13

Eguzki Jainkoakua
Gaubaren gau ordian,
Etorri zan mundura
Beleengo naitan
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

Idigi dira zeruko
Alediamanteakua,
Baita akekin diatara
Beto zidarrezkuak.
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

Bedarra burukoizat
Ogetzat askatuak,
Bilos-bilosik dago
Jato-dan umetxua
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

4

9

14

Trinidad eilikoa,
Bigarren Persona
Gizon eginkedago
Belengo portatua
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

Maria Birjinia
Grazia argiz botia,
Zengandik jaiotko da
Jesus salagutia,
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

Bilosik bazagoz bero
Etzara zu pobria,
Zeruan josirik dago
Zuretzako erropia.
Maria, Jose,
Jesus, Maria.

(1) Berzotan, asiketan eta egunaro Andra Mariyako aleixa lurrian
beleunbikotua kantetan da.

15
 Otzez ikara dago
 Jaiotzean Infantia,
 Zeru eta lurreko
 Jauna eta jaubia
 Maria, Jose
 Jesus, Maria.

16
 Izar berrit eder bat
 Guztien mirarian
 Agertu zan zernan
 Jesus jaiotzean
 Maria, Jose
 Jesus, Maria.

17
 Begira argi ederri
 Ezantzen bidia,
 Nun jaiola dagan
 Zeruko erregia
 Maria, Jose
 Jesus, Maria.

18
 Iru errege Mago
 Ain bide luzian,
 Bakotxa bere aldetik
 Mirariz batu ziran.
 Maria, Jose
 Jesus, Maria.

19
 Iru errege Mago
 Belenera juan ziran
 Bakotzak eroiela
 Noberen doaia.
 Maria, Jose
 Jesus, Maria.

20
 Melxorrek urria
 Gasparrek intzentsua,
 Baltasarrek eroien
 Merri baliotua.
 Maria, Jose
 Jesus, Maria.

21
 Erregiak dirautse
 Herodes deungiari,
 Nun dago jaioniko
 Juduen erregia?
 Maria, Jose
 Jesus, Maria.

22
 Jose igasi dago
 Juan dira erregiak
 Herodesek ill daitu
 Umetxu ihosentia,
 Maria, Jose
 Jesus, Maria.

(ATZANeko BOST EGUNETARAKO)

1
 Aririk arin dabiz
 Diadarrez artzainak,
 Gloriya zeruetan
 Bake ona lurrian.
 Jesu-kristo
 Adoratzen zaituguz
 Jesu-kristo

2
 Nazaretik urtenda
 Josepe eta Maria,
 Juan ziran Belenera
 Betotako Iogia.
 Jesu-kristo
 Adoratzen zaituguz
 Jesu-kristo

3
 Alperrik zan Belenen
 Ostatua eskatzia,
 Danak beteta eukazen
 Erbesteko jentia.
 Jesu-kristo
 Adoratzen zaituguz
 Jesu-kristo

4
 Azkenez lotu ziran
 Esetxu pobre baten,
 Abercak bakarrik
 Korta tokizat euen.
 Jesu-kristo
 Adoratzen zaituguz,
 Jesu-kristo

5
 Otzez ikara dago
 Josepe eta Maria,
 Bata bestian kontra
 Elartu basterrian.
 Jesu-kristo
 Adoratzen zaituguz
 Jesu-kristo

6
 A da gauban illuna
 A da Jeku tristia,
 A da negargarritzko
 Biyen bakartadia.
 Jesu-kristo
 Adoratzen zaituguz
 Jesu-kristo

7	9	11
¿Zer da argitasunau?	Soñia billosik dago	Ama ta dantzella
¿Nola sonu gozuak?	Zur otsaren gamian	Grazia argi betia
¿Nola dantza ta kantak?	Bere Ama Belaniko	Zeure izena doza
Zeruko atugeruak?	Adoratzen aurrian	Maria Birjina
Jesu-Kristo	Jesu-kristo	Jesu-kristo
Adoratzen zaituguz	Adoratzen zaituguz	Adoratzen zaituguz
Jesu-kristo	Jesu-kristo	Jesu-kristo

8	10	12
Poztu gaitian danok	Maria Birjina	Sakramentu santua
Poztu mundu guztia	Idigizuz atok	Jesus onen gorpua
Orain jaio dalako	Geuk bere ikusi daigun	Izan bodi munduan
Jesus salbagilla	Zeure seme mailia	Beti bedinkatua
Jesu-kristo	Jesu-kristo	Jesu-kristo
Adoratzen zaituguz	Adoratzen zaituguz	Adoratzen zaituguz
Jesu-Kristo	Jesu-kristo	Jesu-kristo

(GABON EGUNEZ ETXERIK-ETXE IBILTEKO)

1	5
Orti gora ninoiela	Betor Jauharen graziye
Ospitaletxu zar baten	Da bart Belenen
Aita San Jose ikusi neban	Da bart Belenen
Asto txiqui bat txalmatzen	Jaio da Jesus Nazaren
Da bart Belenen	6
Da bart Belenen	Nazareteko olixan dago
Jaio da Jesus Nazaren	Pama eder bat jarririk
2	Izema bere Mariya douko
Belenengo urian	Ondo graziaz beterik
Gabon gaubaren erdian	Da bart Belenen
Birjina guztiz santia dago	Da bart Belenen
Atsegintasun andian	Jaio de Jesus Nazaren
Da bart Belenen	6
Da bart Belenen	Arantzaren arteko
Jaio da Jesus Nazaren	Azuzenia
3	Jatorrizko pekatu бага
Korraletako ardiak bere	Kontzobidia
Dantzan ebiltzan orduan	Da bart Belenen
Salbadoria jaio dalako	Da bart Belenen
Geure amorez munduan	Jaio dan Jesus Nazaren
Da bart Belenen	7
Da bart Belenen	Zorioneko arzain santua
Jaio da Jesus Nazaren	Lagun zakiguz gau emen
4	Gabon gaubian zer igaro dan
Jesus mailia, gaubaren olza	Kontau dezagun Belenen
Jausten dan inetzaiye	Da bart Belenen
Bazter onian gari ederraz	Da bart Belenen
	Jaio dan Jesus Nazaren

6. ORAIN GERNIKAN KANTATZEN DIREN MARIJESIAK

Beste idazlan baterako utzi behar dut Marijesien barne historia, hots, gero-koek jakin dezaten azken XX. mendean zelan, zelako taldeak, bakarlariak, eta abar nortzuk izan diren. Orain, eta VII. Herri Literatura Jardunaldi hauetan nire zeregina betetzeko, beste xehetasunak aparte utzita, testuak ematea dagokit. Eta aipatu behar dut Pedro Garratzak idatzi zituen 75 ahapaldietatik (Goitia, 1919) 28 kantatzen direla egunero, abenduaren 16an hasita. Hauek dira ahapaldi horiek:

1. Sakramentu Santu Jauna
zelebradu zanian
izena ipini eutsen
Jesus Salbadoria.
Maria Jose / Jesus Maria
2. Abendu Santu honetan
Kristoren jaiotzia
kontentuaren handiz
guztiok poz gaitian.
3. Adan formatu zan
Lehenengo lurrian
pekatu egin eban
paradiso terrenalian
4. Linboan egoan deiez
bost mila urtian
Jauna zerutik lurrera
etorri artian.
5. Eguzki dibinala
gauaren gauerdian
etorri zan mundura
gizonaren antzian.
6. Trinitade altuko
bigarren personia
transformadurik dago
Belenengo portalian.
7. Idigi dira zeruko
ate diamantezkoak
harexekin batera
leiho izarrezkoak
8. Nabegadua izan zan
bederatzi hillabetian
mundu honetako
itsasoaren gañian.
9. Eguzkia zelan doan
kristalaren artetik
semia jaio halan
amaren sabeletik.
10. Nor da hemen mensajerua:
San Gabriel aingerua
egingo dabela ondo
Jaunaren agindua.
11. Astoak arrantzia
idiak arnasia
halan berotzen eban
jaio zan infantia.
12. Hiru Errege Magoak
hain bide luzian
ostatu hartu eban
hain etxe pobrian.
13. Gasparrek intsentzua
Meltxíorrek urria
Baltasarrek eroeban
mirra preziosua.
14. Herodes Erregia
hain falso traidoria
zeren damua dozu
Kristoren jaiotzia.
15. Mendian egon zala
jaboten ganadua
manifestatu jakon
zerutik aingerua.
16. Corrian los pastores
detras de su rebaño
y daban grandes voces
Jesús sea adorado.

17. Agur ba dontzella grazia asko betia zure izena dozu Maria Birjiña. 18. Arkangel San Gabriel anunziadorea, ez gaizuz espantatu hain jente umildia. 19. Josepek dirautso Maria Birjiñari: noiz deklaratuko dabe esperantza gure hori? 20. Nor eta nor bizi da etxetxu zahar horretan? nor eta zer gura zeunke Jaunaren ordu honetan 21. Billozik bazagoz bere ez zara zu pobria zeruan josirik dago zuretzako erropia. Jesukristo, Adoratzen zaitugu, Jesukristo. 22. Hotzaren negarrez dago jaio dan infantia bere amak dirautso o ze musika dultzia * * *	23. Belenengo urian Gabon gabaren erdian Birjiña Santisimia dago kontsolaziño handian Da bart Belenen, da bart Belenen, jaio da Jesus Nazaren. 24. Korraletako ardiak bere dantzan ebiltzan orduan gure Jesus Salbadoria jaio dalako munduan. 25. Jesus Dibino gabaren hotzan jausten dan iñetazixe erloju bien honela bada hil da ganadu gutzixe. 26. Hortixik gora ni noiela ospitaletxu zahar baten aita San Jose topatu neban astotxu zahar bat txalmatzen 27. Nazaretako Tenpluan dago Dama eder bat jarririk izena berak Maria dauko ondo graziaz beterik 28. Bederatzi gau tristetan ibili gara hotzetan emoten bazu limosnatxu bat sartuko dogu poltsetan.

Hogeita bigarren ahapaldiraino denak kantatzen dira egunero; baina lehenengo lau egunetan (16-19) koplak guztiei gehitzen zaie lelo bakarra: *Maria Jose, Jesus Maria*. Hurrengo bost egunetan berdin kantatzen dira 22. arteko ahapaldiak, baina beste doinu batekin, hots, *Jesukristo, adoratzen zaitugu, Jesukristo*. Hogeita hirugarren koplak aurrera, azken egunean, abenduaren 24 goizean, kantatzen dira *Da Bart Belenen* doinuarekin.

Hemen amaitzen dut Gernikako Marijesiei buruz esan nahi nuena. Hurrengo baterako geratzen da Marijesiak kantatzen diren herrietako testuak eta ikerlana, eta Marijesiak, osorik edo nahiko luze kantatzen ez badira, Gabon kantuetan herriek gordetzen dituzten aztarnen ikerketa. Doinuen ikerketa ere egiteke geratzen da.